

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему БРИТАНСЬКИЙ ДІАЛЕКТНИЙ СУБСТРАТ
У ЛЕКСИЦІ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ТА НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО
ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-1-а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Зююкова Світлана Юріївна

Керівник д.ф.н., проф. Козлова Т. О.
Рецензент к. ф. н., доц. Лужаниця О. І.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ЗЮЗЮКОВІЙ СВІТЛАНІ ЮРІЇВНІ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Британський діалектний субстрат у лексиці австралійського та новозеландського варіантів англійської мови»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Козлова Тетяна Олегівна,
д. ф. н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «04» травня 2020 року № 511-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) _____
1 грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)
теоретичні засади поняття «фразеологізм»; простір як одна з універсальних категорій; американські похідні оповіді

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) розглянути характер просторових відносин крізь призму когнітивної діяльності людини 3) виявити систему засобів репрезентації концепту LAND в американській мовній картині світу на поняттєвому, образному та оцінному рівні на прикладі американських похідних оповідей

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	05.05.2019	05.05.2019
Розділ 1	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	02.09.2020	02.09.2020
Розділ 2	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	28.09.2020	28.09.2020
Висновки	Козлова Т. О., д.ф.н., проф.	01.11.2020	01.11.2020

6. Дата видачі завдання 05.05.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2020	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	липень 2020	Виконано
3.	Написання вступу	серпень 2020	Виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2020	Виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень 2020	Виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2020	Виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2020	Виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад 2020	Виконано
9.	Захист	грудень 2020	Виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

С. Ю. Зюзюкова

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т. О. Козлова

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

В. А. Бережний

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 62 стор., 84 джерела.

Об'єкт дослідження: лексика австралійського та новозеландського національних варіантів англійської мови.

Мета роботи: зіставний аналіз структурно-семантичних і функційних властивостей одиниць, запозичених до складу лексичних систем австралійського та новозеландського національних варіантів англійської мови з діалектів Великої Британії.

Теоретико-методологічні засади: чинники, джерела та шляхи варіативності лексики, формування поліетнічних систем (Ю. Зацний, Т. Козлова, В. Скибіна, А. Швейцер); теорія мовних контактів (У. Вайнрайх, Ю. Жлуктенко, О. Семенець, С. Семчинський); розвиток лексики австралійського (Н. Жукова, Т. Козлова, Л. Почепцова, Е. Рукина, Л. Русецька) та новозеландського (Т. Козлова) варіантів англійської мови, теорія регіональної варіативності мови, діахронічна динаміка лексико-семантичної системи Британських діалектів (О. Лужаниця).

Отримані результати: аналіз структурно-семантичних та функційних властивостей британських діалектизмів у складі лексики австралійського та новозеландського варіантів засвідчив історичну стійкість транспортованих діалектизмів, їхню активність у процесах морфологічної та семантичної деривації, формування фразеології, забезпеченні комунікативної потужності мови, а також культурної спадковості у процесах мовної еволюції; отримані дані переконують у важливості збереження споконвічних периферійних елементів, їх активності у процесах внутрішньомовного варіювання й формування поліцентричної системи англійської мови.

Ключові слова: *діалекти Великої Британії, австралійський варіант англійської мови, новозеландський варіант англійської мови, лексико-семантична варіативність, поліцентрична мова*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ПОЛІЕТНІЧНОЇ СИСТЕМИ.....	11
1.1 Поняття та типологія форм існування мови	11
1.2 Взаємодія мов та форм їх існування	16
1.3 Методика дослідження британського діалектного субстрату в лексиці австралійського та новозеландського національних варіантів англійської мови	18
1.3.1 Сучасна англійська мова як національно негомогенна	18
1.3.2 Процедура дослідження британського субстрату в лексиці англійської мови Австралії та Нової Зеландії.....	19
РОЗДІЛ 2 БРИТАНСЬКІ ДІАЛЕКТИЗМИ У СКЛАДІ ЛЕКСИКИ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ТА НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	22
2.1 Чинники, джерела та шляхи запозичення британських діалектизмів до лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови.....	22
2.1.1 Соціально-історичні умови транспортації діалектних одиниць з Великої Британії.....	22
2.1.2 Територіальна співвіднесеність британських діалектизмів та їх вирівнювання в нових умовах комунікації в Австралії та Новій Зеландії	24
2.2 Британський діалектний субстрат в лексиці англійської мови Австралії та Нової Зеландії.....	27
2.2.1 Вияви британського субстрату на лексичному та інших рівнях англійської мови	27

2.2.2 Шляхи проникнення та закріплення британського лексичного субстрату в австралійському та новозеландському узусі.....	30
2.3 Роль запозичень з британських діалектів у формуванні англійськомовної картини світу австралійців і новозеландців	34
2.3.1 Структурно-семантичні та функційні властивості запозичень з британських діалектів.....	34
2.3.2 Британські діалектизми як засоби вербальної інтерпретації світу носіями австралійської та новозеландської культур.....	42
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АВА	–	австралійський варіант англійської мови
ДЛ	–	діалект
ЛСВ	–	лексико-семантичний варіант
НВ	–	національний варіант мови
НЗА	–	новозеландський варіант англійської мови
<i>adj.</i>	(англ. <i>adjective</i>)	– прикметник
Br.	(англ. <i>British</i>)	– британський
dial.	(англ. <i>dialect</i>)	– діалект
coll.	(англ. <i>colloquial</i>)	– колоквіалізм
etc.	(лат. <i>et cetera</i>)	– тощо, таке інше
smb	(англ. <i>somebody</i>)	– хтось
smth	(англ. <i>something</i>)	– щось
<i>n.</i>	(англ. <i>noun</i>)	– іменник
suff.	(англ. <i>suffix</i>)	– суфікс
<i>v.</i>	(англ. <i>verb</i>)	– дієслово
var.	(англ. <i>variant, variation</i>)	– варіант
>	–	розвинулося в
<	–	розвинулося з

ВСТУП

Мовна варіативність посідає чільне місце в сучасних дослідженнях поліцентричних систем. Сьогодні функціонує понад 40 поліцентричних мов [Muhr 2011, с. 13], провідну роль серед яких відіграє англійська мова. Географічна дисперсія та комунікативна потужність англійської мови стимулюють поліаспектні розвідки, які традиційно фокусуються на ролі історико-культурних, соціальних та когнітивних чинників формування національних варіантів [Leither 2012; Pluricentricity... 2013, с. 1–18, 83–102, 191–226], функцій доміантних і недоміантних варіантів [Schneider 2012; Muhr 2012], їхньої взаємодії з іншими мовами-мігрантами та мовами автохтонного населення в регіонах поширення англійської мови.

Актуальність дослідження розвитку поліцентричних систем та їхніх окремих варіантів визначається орієнтацією сучасного мовознавства на широке гуманітарне та міждисциплінарне вивчення природної мови, необхідністю розв'язання низки важливих питань щодо особливостей реалізації принципів історизму й еволюції мови, закономірностей мовного розвитку, ступеня збалансованості лексики споконвічного та іншомовного походження.

Упродовж останніх років дослідження розвитку та функціонування окремих варіантів англійської мови [Козлова, Деревянко 2020; Kozlova 2019а, 2019б, 2019в, 2020; Комар 2013; Кочетова 2015; Крицберг 2000; Лавренчук 2016, 2017; Лебедева 2014; Пивоварова 2006; Прошина 2012] спираються на теоретико-методологічні положення, розроблені в численних працях з проблем мовних контактів [Вайнрайх 1979; Вандриес 2004; Варианты ... 1981; Жлуктенко 1966; Жлуктенко, Кабан 1981; Семенец 1984, 1985; Семчинський 1974, 1988], варіативності лексики поліетнічних систем [Жирмунский 1936; Зацний 1992; Зацный 1975; Козлова 2000; Скибина 1996, 1998; Социальная... 1988; Швейцер 1963], діахронічної динаміки

лексичного складу Британських діалектів [Лужаниця 1999, 2001, 2018; Лужаниця 2011, 2012].

У вивченні австралійського (АВА) [Жукова 2009; 2013; Козлова 2000; 2001; Новикова 1988; Орлов 1978; Почепцова 1975; Русецька 1988] та новозеландського (НЗА) [Турченко 1987; Bauer 1994; Cochrane 1989; Kozlova 2019a; MacLagan et al. 2009] національних варіантів науковці зосереджують увагу на їхніх структурно-семантичних особливостях та чинниках формування, зовнішніх джерелах варіативності англійської мови, ролі субстратного впливу з боку тубільних мов, які контактували з англійською, а також формуванні мішаних форм комунікації, в яких англійська мова виконує функцію лексифікатора [Козлова 2019; Butcher 2009; MacLagan et al. 2009; Malcolm 2018; Moore 2008]. Тим часом фрагментарно дослідженою залишається роль транспортованих з Великої Британії субстандартних форм у розвитку лексичних систем АВА та НЗА [Козлова 2019; Bauer 1994, 421–422; Cochrane 1989].

Мета дослідження полягає в аналізі спільних та відмінних тенденцій розвитку лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови, зокрема значущості споконвічних периферійних одиниць для внутрішньої варіативності системи.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких основних завдань:

– систематизувати традиційні та новітні підходи до розв'язання проблем регіональної та соціальної варіативності мови, формування поліцентричних систем; оцінити можливості їх застосування до інтерпретації матеріалу дослідження;

– уточнити методологію дослідження британських діалектизмів, збережених в лексичних системах австралійського та новозеландського варіантів англійської мови; розробити послідовну процедуру аналізу їхньої структури, семантики та функціонування;

– визначити культурно-історичні умови акумуляції британських діалектизмів в лексиці південних варіантів англійської мови,

встановити джерела їхнього походження;

- виявити структурні особливості досліджуваної лексики;
- проаналізувати номінативно-оцінну семантику британських діалектизмів у складі лексики австралійського та новозеландського варіантів;

- визначити обсяг, дериваційну, а також функційну потужність британських діалектизмів, збережених у лексичному складі англійської мови в Австралії та Новій Зеландії.

- з'ясувати роль складників британських субстандартних підсистем у розвитку англійськомовних картин світу, актуалізованих лексико-фразеологічними засобами австралійського та новозеландського національних варіантів.

Об'єкт дослідження становить лексика австралійського та новозеландського варіантів англійської мови.

Предмет – вплив британських субстандартних одиниць на формування лексичного складу австралійського й новозеландського варіантів англійської мови.

Матеріал дослідження, що охоплює 350 одиниць в АВА та 900 одиниць в НЗА, генетично співвідносних з британськими територіальними та соціальними діалектами, виокремлено з авторитетних довідників [The Concise... 1992; The Australian... 1997; The Dictionary... 1997] та інших достовірних джерел.

У дослідженні застосовано комплекс **методів**: *метод суцільної вибірки* та *описовий метод* – для інвентаризації діалектизмів; *структурний аналіз (метод безпосередніх складників та компонентний (семний) аналіз)*, а також *метод аналізу словникових дефініцій* – для дослідження морфологічної та семантичної структури відібраних одиниць; *метод словотвірного аналізу* – спрямований на встановлення способів словотворення похідних від діалектних основ; *зіставний метод* – для визначення спільних та відмінних лінгвістичних ознак бритицизмів; елементи *етимологічного аналізу* – для

уточнення чинників і джерел походження основ діалектного походження; *контекстологічний* аналіз – для розкриття актуальних значень та функційних особливостей досліджуваної лексики.

Наукова новизна: *вперше* здійснено комплексний аналіз впливу британських субстандартних одиниць на формування лексичного складу австралійського й новозеландського варіантів англійської мови.

Особистий внесок: розроблено послідовну методику аналізу структурно-семантичних та функційних особливостей британських субстандартних одиниць, які увійшли до складу лексичних систем австралійського й новозеландського варіантів англійської мови.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона поглиблює уявлення стосовно формування варіантів поліцентричних мов, національної картини світу; окреслює можливості регіональної варіативності поліцентричної англійської мови; розкриває роль споконвічних периферійних складників у розвитку словникового складу національної мови.

Робота є певним внеском у розвиток діалектології, теорію формування поліцентричних мов, мовної варіативності; стимулює подальший розвиток таких галузей, як регіоналістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, лінгвоконцептологія.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання результатів дослідження у викладанні курсів з діалектології, регіонального варіювання мови, лексикології сучасної англійської мови, лінгвокраїнознавства, теорії мовознавства. Матеріал дослідження є цінним доробком для розвитку англійськомовної лексикографії.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення роботи висвітлено в доповідях на 4 наукових конференціях:

1. XII Міжвишівська студентська науково-практична конференція *Різдвяні студентські наукові читання “Vita in lingua”*, Запоріжжя, ЗНУ (06 грудня 2019 р.);

2. XIII Міжвишівська студентська науково-практична конференція *Різдвяні студентські наукові читання "Vita in lingua"*, Запоріжжя, ЗНУ (04 грудня 2020 р.);

3. XIII університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених *«Молода наука – 2020»*, Запоріжжя, ЗНУ (13–15 квітня 2020 р.);

4. IX Міжнародний заочний науковий Форум *«Сучасна германістика: мова і світ людини»*, Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна (21 жовтня 2020 р.).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дослідження висвітлено в 4 публікаціях, зокрема в 1 статті, надрукованій у фаховому періодичному журналі, та у 3 збірках матеріалів наукових конференцій:

Козлова Т. О., Зюзюкова С. Ю. Британські діалекти як джерело лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2020. (у друці).

Зюзюкова С. Розвиток лексики первинних варіантів англійської мови. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука – 2020»*: у 4 т. / Запорізький національний ун-т. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Т. 2. С. 113–114.

Зюзюкова С. Ю. Роль британських діалектизмів у формуванні лексичної системи новозеландського національного варіанту англійської мови. *Різдвяні Студентські наукові читання: Vita in lingua: Матеріали XII Міжвишівського студентської науково-практичної конференції*. (Запоріжжя, 06 грудня 2019 р.). Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. С. 112–114.

Kozlova T. O., Ziuziukova S. Yu., Sysyoieva O. H. British dialect words in Australian and New Zealand Englishes. IX Міжнародний заочний науковий форум *«Сучасна германістика: мова і світ людини»*, Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна (21 жовтня 2020 р.) (у друці).

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів,

висновків, списків використаних джерел та додатків. У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, схарактеризовано методи аналізу й фактичний матеріал, розкрито новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію результатів.

У **першому розділі** систематизовано теоретичні засади дослідження формування поліетнічних систем та мовної варіативності, представлено послідовну процедуру комплексного аналізу структурно-семантичних та функційних особливостей британських субстандартних одиниць, які увійшли до складу лексичних систем австралійського й новозеландського варіантів англійської мови.

Другий розділ містить огляд історії, чинників та джерел формування австралійського та новозеландського лексиконів, аналіз структурно-семантичних та функційних особливостей британських діалектизмів, які збереглися в лексиці австралійського й новозеландського варіантів англійської мови.

У **Висновках** подано узагальнені результати дослідження.

Загальний обсяг – 62 сторінки, з них основний текст становить 53 сторінки. Кількість використаних теоретичних джерел – 78, лексикографічних джерел – 6 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ПОЛІЕТНІЧНОЇ СИСТЕМИ

1.1 Поняття та типологія форм існування мови

Реалізація можливостей мовної системи характеризується значною варіативністю. Той чи той соціум (етнос, народність, соціальна, професійна, або корпоративна група тощо) застосовує адекватні та необхідні засоби комунікації, що актуалізуються у варіантах мовної системи.

В сучасному мовознавстві «системи регулярних та взаємопов'язаних варіантів реалізації мовних можливостей» (тут і далі – переклад наш) традиційно розглядають як форми існування мови [Мечковская 1998, с.30]. Такими можна вважати територіальні діалекти (говірки), наддіалектні формування (койне), різні соціолекти (професійні термінологічні підсистеми, професійні арго, корпоративні мови, кастові мови, молодіжне арго, арго декласованих прошарків), а також літературну мову. Більшість форм існування мовної системи є доступною для розуміння їх пересічними носіями.

Форми існування однієї мови відрізняються за характером лінгвальних засобів, соціальним статусом, обсягом функцій, що вони виконують, нормою, престижністю. Зазначені соціально-типологічні критерії диференціації форм існування мови можна доповнити ще й такими, як кількість мовців, ступінь розповсюдженості форми за межами споконвічного кола носіїв, сфери використання та життєздатність мовної форми [Мечковская 1998, с. 37–48]. Системно всі форми існування однієї мови можна вважати національною мовою, що існує в усній та письмовій формах. Національна мова відрізняється від систем, що передували їй

формуванню, оскільки система значно ускладнюється в структурному плані впродовж еволюції, розширюється її функціональне навантаження (можливо від мови народності до глобального лінгва-франка) [Crystal 1998].

У межах загальнонаціональної мови розмежовують кодифіковану (нормовану, стандартну, зразкову, вищу) форму та не кодифіковану (нестандартну). Вищою формою загальноновизнано літературну мову, що протистоїть діалектам, аргю тощо. Таким є традиційний підхід [Гречко 2003, с. 282–283]. Але, як зазначає З. Кестер-Тома [Кестер-Тома 1993, с. 151], двоярусна модель “Standard – Sunstandard” не може охопити усі різновиди етномови, тому доцільно розгалужувати вертикальні та горизонтальні шари. Така ієрархізація призводить до виокремлення стандарту (літературна мова), субстандарту (діалект, мова фольклору) та нестандарту (жаргон, сленг, інвектив). Як бачимо, субстандартними пропонується вважати ті форми, для яких характерна системність, які реалізуються на всіх рівнях мови.

Оригінальну і достатньо обґрунтований погляд на розгалуження категорії літературність/нелітературність має В. Філатов. На основі принципу дихотомії «мова – мовлення», дослідник заперечує існування літературної мови: «Якщо виходити з дихотомії *мова – мовлення* (курсив наш), то літературної мови в принципі не існує і не може існувати. Це не наукове, а скоріше, повсякденне використання термінології. Існує єдина мова того чи іншого народу, яка представлена доволі складною, розгалуженою кодовою системою одиниць. Вона і загальна, і народна, і національна...» [Філатов 2002, с. 268]. Діалектні, жаргонні лексичні одиниці, на думку вченого, позбавлені самостійної системності, це – елементи загальної системи, а норми існують тільки для конкретного типу мовлення.

Іншою виявляється типологія форм існування мови, якщо в основу покладено соціолінгвістичний критерій. М. Халлідей [Halliday 1978, р. 34–35] пропонує розмежування варіантів мови на діалекти та регістри

залежно від категорії мовців та сфери використання, відповідно. Діалекти представлені стандартними та нестандартними варіантами субкультур, до реєстрів належать професійні мови, термінологічні системи.

Отже, серед дослідників не існує єдності точок зору навіть щодо принципів ієрархізації форм існування мови. Зазначимо, що в завдання цього дослідження не входить ґрунтовне вивчення критеріїв для класифікації форм існування мови, а лише систематизація основних відомостей з теорії цього питання. Тому критичне ставлення до ієрархії форм залишаємо поза межами дискусії. Імовірно, що до розв'язання зазначених питань можна наблизитися через усвідомлення сутнісних рис комунікативних підсистем мови.

Так, суттєвими для літературної мови виявляються такі риси: наддіалектний характер; автономність; наявність норми; те, що вона виникає в умовах, коли етнічна або національна спільнота, інтегрує до інтернаціональної культури «і починає користуватися своїм ідіомом, який раніше слугував лише заради потреб даної етнічної культури» [Брозович 1967, с. 35]; поліфункціональність; стилістична диференціація; тенденція до регламентації. В той же час універсальний характер наявної письмової фіксації та єдиної кодифікованої норми не визнається дослідниками одноставно [Гухман 1998, с. 270–271].

Все ж таки поняття норми нерозривно пов'язано з поняттям літературної мови. Характерними особливостями норми є такі: стабільність, обов'язковість і динамічність, історична обумовленість. Норма може варіюватися в часі та просторі, забезпечуючи таку можливість і для літературної мови. Саме цим пояснюється існування варіантів літературної мови, в яких спостерігається розходження в нормі в різних ареалах функціонування мовної системи. Саме постійні зміни в структурі визначають динамічність норми як в історичних, так і в територіальних варіантах мови [Попова 1978, с. 18].

Свій узус мають діалекти, просторіччя і арго. Таким чином, природа

норми як в літературній мові, так і в діалектах єдина, а її головна ознака – наявність еталону для мовців. Різницю можна бачити лише в тому, що для різних соціальних прошарків мовців уявлення про такі еталони відмінні [Мечковская 2003, с. 149]. І все ж таки необхідно зазначити певні відмінності між нормою літературної мови та нелітературних варіантів. Норма літературної мови становить основну форму існування національної мови, вона більш стійка до впливу конкуруючих норм (наприклад, діалектних). Нелітературні ж норми більш відкриті для інкорпорацій з літературної мови, в той час як літературна мова опирається зазначеним стійкіше. Літературна норма більш визначена та диференційована, ніж норми територіальних та соціальних діалектів.

Поняття національної мови розглядається не тільки в аспекті відношення літературність/нелітературність, а й в аспекті реляції національна мова/національний варіант. Такий ракурс пов'язаний з тим, що сучасні європейські мови можуть бути неідентичними самі собі на всій території свого поширення, і є не стільки територіально варіантними, скільки національно негомогенними.

Складові полінаціональних (або поліцентричних) систем суттєво відрізняються від нелітературних форм існування мови, оскільки вони самостійно формують стандарт у рамках окремих націй. Отже, національні варіанти являють собою різновиди норми єдиної літературної мови, і поняття національний варіант доцільно розглядати не як суто лінгвістичне, а як соціолінгвістичне.

Термінологічної чіткості не існує і у відношенні вживання «діалект», «літературна мова», «варіант літературної мови», «національна мова», «варіант національної мови». Часто синонімічно вживаються такі терміни: «варіант літературної мови», «заокеанський діалект» (Дж. Брук), «основний діалект» (Дж. Тернер), «географічний варіант» (Я. Вахек), «горизонтальний варіант» на відміну від «вертикального варіанту» (сленгу тощо) [Попова 1978, с. 11–16], «регіональна мова», «регіолект», «географічний варіант

загальнонаціональної мови» [Бородина 1982].

А. Д. Швейцер [Швейцер 1963, с. 61] розв'язує цю проблему, встановивши таку ієрархію: «варіант національної мови» – сукупність територіально обмеженого варіанту літературної мови та розповсюджених в межах його ареалу територіальних діалектів; «варіант літературної мови» – територіальний різновид єдиної нормованої літературної мови; «діалект» – територіальний різновид національної мови, обмежений розмовною сферою, що протистоїть літературній мові. В подальшому ми спираємося саме на таке розуміння.

З огляду на відмінності між національним варіантом (НВ) та діалектом (ДЛ), зазначимо таке [Остапович]:

- соціальний чинник – НВ не має соціальних та функціональних обмежень, ДЛ – регіонально обмежений комунікативною спільнотою та функційно лімітований;

- у відношенні до норми НВ є закріпленим, кодифікованим, а ДЛ – відхиляється від неї;

- НВ реалізується в усній і письмовій формах, ДЛ – переважно в усній;

- у відношенні до стандартної мови НВ – ізоморфний, в ньому переважають інваріантні елементи, в ДЛ же домінують відмінні компоненти;

- структурно НВ охоплює літературну, розмовну мову, територіальні діалекти, а ДЛ – орієнтований переважно на розмовно-побутову мову.

Вищезазначене дозволяє дійти висновку про доцільність об'єднання структурної та соціальної типології форм існування мови з метою комбінування різноманітних параметрів взаємозв'язку та взаємодії різних форм існування лінгвальних систем: структурний блок – обсяг, семантико-тематична орієнтація та стилістичне розгалуження словникового складу, джерела інновацій та продуктивність різноманітних засобів його поповнення; соціолінгвістичний блок – комунікативний ранг, етнічний склад та кількість мовців, наявність та тривалість писемної традиції й

кодифікації.

Урахування цих двох блоків уможливорює результативність та об'єктивність аналізу як самих форм існування мови, так і форм їх взаємодії.

1.2 Взаємодія мов та форм їх існування

Мовні системи не існують ізольовано, а перебувають в процесі постійної взаємодії. Соціальні умови мовних контактів визначаються необхідністю спілкування між представниками різних етнічних і мовних груп, які вступають між собою в інтенсивні зв'язки з господарських, політичних і інших причин.

Терміни «зіткнення мов», «взаємодія мов» та «мовні контакти» в більшості соціолінгвістичних та психолінгвістичних досліджень вживалися синонімічно. Інші поняття, якими контактна лінгвістика оперує не менш активно («білінгвізм», «інтерференція», «змішування мов», «запозичення») ускладнюють коректне диференційоване вживання зазначених термінів. Проблемам термінологічного апарату та співвіднесеності ключових термінів контактної лінгвістики присвячено декілька праць, де питання певним чином розв'язані [Семчинський 1974, с. 12–31; Рекало 1997]. Грунтовне ж дослідження типології мовного контактування виходить за межі завдань цієї розвідки, оскільки наш науковий інтерес концентрується не стільки навколо взаємовпливу мовних систем, скільки навколо окремих тенденцій еволюції конкретної системи. Саме з цих причин, ми звернемося лише до тезисного викладу питання мовного контактування, яке, все ж таки обійти не можна.

Отже контакт мов розуміють або як міжмовні зв'язки локально близьких мов, або як мовленнєву інтеракцію носіїв різних мов, або як білінгвізм [Зарубежная 1999, с. 6–125]. Якщо спиратися на розуміння мовного контакту як початкового етапу, то взаємодія мов є слідством

контакту. Білінгвізм розглядають одночасно як важливу умову контактування, і як його наслідок [Рекало 1997, с. 60].

Ми розглядаємо лінгвальні контакти як початковий етап інтеракції форм однієї мови, які були перенесені в нові умови існування за межі споконвічної території (британські діалекти на території Австралії та Нової Зеландії). В складних умовах ліквідації комунікативних перешкод діалектоносії схиляються до особливої форми лінгвальної взаємодії, а саме – формування наддіалектної форми в результаті поступового формування етнічної лінгвокультури, варіанта англійської мови, його стандартизації та збереження транспортованих діалектних складників в якості субстрату.

Як різновид результату інтенсивної взаємодії мов розглядають явища субстрату (залишки однієї з взаємодіючих мов у структурі мови-переможниці), суперстрату (сліди переможеної мови, що нашарувалася на мову-переможницю) та адстрату (співіснування взаємодіючих мов, з яких жодна не опиняється у становищі переможеної). Об'єктом нашої уваги є британські діалектизми в лексичних системах австралійського та новозеландського варіантів англійської мови, які розглядаються як субстратне явище – залишки взаємодіючих підсистем в межах системи регіонального літературного стандарту, що поступово формується.

Взаємодію мов інколи розглядають, беручи до уваги генетичний критерій спорідненості мов (Б. В. Горнунг [Семчинський 1974, с. 21]). Тож у разі взаємодії форм однієї мови матиме зв'язки генетично споріднених і типологічно схожих систем.

Щодо запозичення, то традиційно цей термін розуміють широко і називають ним «елементи іншомовного походження на будь-якому рівні мови і незалежно від їх структурної ієрархії, аби вони були наслідками взаємодії мов» [Семчинський 1974, с. 19]. До запозичень слід віднести не лише факти та наслідки іншомовного впливу, а й наслідки впливу форм існування однієї мови.

1.3 Методика дослідження британського діалектного субстрату в лексиці австралійського та новозеландського національних варіантів англійської мови

1.3.1 Сучасна англійська мова як національно негомогенна. Сучасну англійську мову можна схарактеризувати як полінаціональну, або національно негомогенну, що зумовлено її географічним розповсюдженням та особливостями функціонування. Поліфункційність англійської мови спричинила складність її структури, що актуалізується у формуванні різноманітних форм існування системи – варіантів англійської мови.

Основними соціальними функціями сучасної англійської мови є такі: глобальна лінгва-франка (у сферах політики, бізнесу, освіти тощо) [Burchfield 1985, p. 168], друга мова (в ситуаціях білінгвізму), офіційна (державна) мова, одна з офіційних мов (поряд з французькою в Канаді, поряд з африкаанс в ПАР, поряд із суахілі в Танзанії тощо). Типологія варіантів [Реннусок 1994, р. 6] має враховувати цілу низку критеріїв: історичний, етимологічний, географічний, соціальний, функційний.

За історичним критерієм традиційно розрізняють давньоанглійську, середньоанглійську та новоанглійську.

За етимологічним параметром – споконвічні/первинні (у Великій Британії, США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, ПАР) та похідні/вторинні (в країнах Африки та Азії [Семенець 1984; 1985]).

У відповідності до географічного критерія дослідники класифікують варіанти англійської мови на: метропольні (форми існування на Британських островах) та заокеанські [Laas 1987, p. 276; Burchfield 1985, p. 159–167]; внутрішнього кола та зовнішнього кола [McArthur 1998]; варіанти північної півкулі та південної півкулі [Laas 1987, p. 274].

За способом розвитку диференціюють варіанти, що зберегли

генетичну спадкоємність тенденцій мовного розвитку, та ті, що її порушили (піджини та креоли) [Скибина 1996, с. 41].

У відповідності до засвоєння мови – рідні, нерідні [Quirk 1995, р. 23–25] та креолізовані [Laas 1987, р. 275].

За функційним критерієм розмежовують регіолекти, соціолекти [Görlach 1991, р.15–16].

За способом транспортації до нових територій розрізняють гомотрансплантовані та гетеротрансплантовані [Скибина 1996, с. 41] варіанти.

Виходячи з параметру норми, можна говорити про стандартизовані та нестандартизовані форми.

Отже, сучасна англійська мова представляє собою макросистему, а форми її існування – мікросистеми. Попри типологічні, функційні та інші відмінності між мікросистемами, усі вони становлять єдиний організм, розвиваються та знаходяться у процесі постійної взаємодії і взаємовпливу. Макросистема сучасної англійської мови залучається до двох глобальних типів лінгвокультурного впливу: з боку позасистемного кола (поліцентричні та моноцентричні мови світу) та з боку внутрішньосистемного впливу. Внутрішньосистемний вплив також здійснюється з боку зовнішнього кола англомовних соціумів (вторинні варіанти) та з боку внутрішнього кола (первинні варіанти).

1.3.2 Процедура дослідження британського субстрату в лексиці англійської мови Австралії та Нової Зеландії. Австралійський та новозеландський варіанти англійської мови відносяться до первинних варіантів, оскільки беруть своє коріння у формах англійської мови, які уживалися як рідні упродовж всієї історії заселення територій Австралії та Нової Зеландії. Попри змішаний етнічний склад сучасного населення цих країн, більшість мешканців користуються англійською мовою як першою (тобто рідною). АВА та НЗА являють собою форми

існування англійської мови, які еволюціонували до рівня літературного стандарту. Отже, сучасна англійська мова Австралії та Нової Зеландії представлена австралійським та новозеландським національними варіантами. Особливість НЗА полягає в його територіальній та соціальній гомогенності. Австралійський же національний варіант охоплює окрім літературного національного варіанту також і соціальні варіанти – «культивований» (нормативно регламентований) акцент, «загальний» акцент, властивий більшості англійськомовного населення, та «широкий» акцент, помітний у мовленні неосвіченої частини населення австралійського бушу.

Історія Австралії та Нової Зеландії мають багато спільного (див. розділ 2), так само як і розвиток англійської мови в цих країнах. Лексика аналізованих варіантів формувалася із залученням різних джерел, одним з яких виявилися діалекти Великої Британії. Аналіз цих одиниць передбачає таку процедуру.

На *першому етапі* формується корпус аналізованих одиниць методом суцільної вибірки з авторитетних історичних словників, орієнтованих на реєстрацію регіонально та історично важливих форм та значень. Відбір одиниць здійснюється на основі етимологічної інформації та відомостей, наведених в ілюстративних матеріалах словників. Показником релевантності лексем слугували вказівки на походження від основ, уживаних у британських соціальних та територіальних діалектах. Наприклад: *cove* [Survival of **British criminal cant** *cove*, fellow, chap] [The Concise... 1992, p. 141]; *peg* [**Scottish dialect** *peg*, a shilling] [The Concise... 1992, p. 399]; *new chum* “*Chum*, a **fellow prisoner** in a jail, hulk, etc. ...” (J. H. Vaux. *Met.* (1819) II. 163) [цит. за: The Concise... 1992, p. 567].

Другий етап націлений на аналіз етимологічних особливостей, структурно-семантичних та функційних ознак відібраної лексики. Словотворчі властивості одиниць та їх адаптація до нових умов функціонування визначаються з огляду на розгалужену систему

морфологічної та семантичної деривації за допомогою *структурного аналізу*, зокрема *методу безпосередніх складників* та *методу аналізу словникових дефініцій* – для дослідження морфологічної та семантичної структури відібраних одиниць. Методом словотвірного аналізу визначаються способи творення похідних від діалектних основ. Наприклад, дієслово *to wow* “to howl, or bark as a dog” потрапило з британських діалектів до лексики АВА у формі іменника, утвореного шляхом афіксації – *wowser* “a person who is obnoxious or annoying to the community” [The Concise... 1992, p. 649–650]. Впродовж XIX–XX ст. одиниця слугувала продуктивною базою словотвірної деривації (14 похідних, утворених шляхом суфіксації, конверсії та зворотнього способу словотворення), а також розвинула 5 ЛСВ. На таких підставах можна дійти висновку про високий ступінь адаптації британської діалектної основи в англійській мові Австралії.

На третьому етапі буде з'ясовано роль британського діалектного субстрату у вербалізації національних картин світу. З цією метою буде визначено сфери максимальної концентрації субстратних складників, їх співвідношення з номінативно щільними розрядами лексики, кореляцію з позначеннями системи культурних домінант, системою цінностей та антицінностей. Наприклад, одиниці *cove* та *cobber* поповнюють сферу «соціальні зв'язки» і є позначеннями «дружби» та «партнерських відносин». Той факт, що система вербалізацій цього поняття є кількісно репрезентативною, засвідчує важливість аналізованих номінацій для лексичної актуалізації культурної домінанти *mateship* «дружба» для австралійської англійськомовної культури.

Кожний етап передбачає елементи порівняння ролі британського діалектного субстрату у процесах формування лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови.

РОЗДІЛ 2

БРИТАНСЬКІ ДІАЛЕКТИЗМИ У СКЛАДІ ЛЕКСИКИ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ТА НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1 Чинники, джерела та шляхи запозичення британських діалектизмів до лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови

2.1.1 Соціально-історичні умови транспортації діалектних одиниць з Великої Британії. Поширення функціонування англійської мови у південній півкулі розпочалося у XVIII ст. з прибуттям перших поселенців до Австралії у 1788 р. та заснування британської колонії у містечку Порт Джексон (сучасний Сідней). В історії формування австралійської нації доцільно розрізняти декілька основних періодів:

– європейський період (к. XVIII ст. – сер. XIX ст.), коли відбувалася початкова міграція з Європи, створення перших поселень, витіснення місцевих мешканців, масове прибуття декласованих елементів з Великої Британії;

– міграційний період (сер. XIX ст. – поч. XX ст.) – активізація вільної міграції до Австралії, розвиток землеробства, вівчарства, видобування золота;

– сучасний період (XX–XXI ст.) – створення Австралійського Союзу (1901 р.), пожвавлення відносин з Новою Зеландією та активізація міжнародних контактів через участь Австралії у Першій (1914–1918) та Другій (1939–1945) світових війнах, війнах в Кореї (1950–1953) та В'єтнамі (1964–1972), соціально-економічний розвиток країни у післявоєнні роки та сьогодні.

Початок заселення Нової Зеландії історично пізніший, ніж Австралійського континенту – 1792 р., коли було створено перші неофіційні поселення, а у 1840 р. – засновано колонію Великої Британії. В історії формування новозеландської нації можна виділити такі головні періоди:

– європейський період (к. XVIII – поч. XIX ст.) – заснування перших колоній та прибуття місіонерів;

– міграційний період (XIX ст.) – активізація міграції до Нової Зеландії, напруження відносин між міграційною групою європейців та автохтонним етносом маорі (маорійські війни – збройні конфлікти між маорі, армійськими підрозділами Великої Британії та іншими європейцями у період між 1845–1872 рр.);

– сучасний період (XX–XXI ст.) – надання Новій Зеландії офіційного статусу колонії Британії (1907 р.) та активізація міжнародних контактів з Австралією, а також через участь Нової Зеландії у Першій та Другій світових війнах, війнах в Кореї та В'єтнамі, соціально-економічний розвиток країни у післявоєнні роки та сьогодні.

Отже, країни мають спільну історію, яка фактично охоплює колоніальний період (к. XVIII ст. – поч. XX ст.) і постколоніальний період (поч. XX ст. – до теперішнього часу). Проте слід зазначити окремі важливі відмінності цього спільного соціально-історичного процесу, які вплинули на джерела та шляхи розвитку лексики англійської мови в цих регіонах, зокрема її поповнення діалектними лексичними одиницями, які функціонували на території Великої Британії. Відмінності спостерігаються в умовах міграції та стані транспортованої системи англійської мови. Розглянемо їх докладніше.

Стосовно умов міграції, слід зазначити, що в Австралії було засновано каральну колонію, закритого типу (*penal colony*) через примусову міграцію, тоді як у Новій Зеландії – це була колонія вільного типу (*free colony*), а міграцію інколи навіть було спонсовано Британським урядом.

За своїм статусом перші поселенці в Австралії належали до низького

соціального реєстру і спілкувалися за допомогою арго злочинців [Eagleson 1982, с. 415] (Flash language, Kiddy Language). Наприклад, АВА *cove* (1828 – тут і далі дата першої фіксації в писемних джерелах) [Survival of Br. criminal cant *cove* fellow, chap. Used elsewhere but apparently most frequent in Australia] “a man, bloke, or chap”; *ding* (1812) [Br. dial. *ding* to throw, hurl, shake off] “to throw smth away, to abandon a course or an action”, “to throw away any article you have stolen, either because it is worthless or there is danger of immediate apprehension” (J. H. Vaux Mem. (1819) II. 166) [цит. за: The Concise... 1992, р. 164], а також *swell* “a gentleman, any well-dressed person”, *beak* “magistrate”, *sharp* “a gambler”, *mouth* “foolish, silly person”, *togs* “clothes” тощо.

До Нової Зеландії мігрували здебільшого робітники та службовці (upper working class) з Великої Британії та подекуди поселенці з Австралії. Колишні британці спілкувалися регіональними діалектами, які корелюють з середнім соціальним реєстром.

За результатами вибірки, лексика етимологічно співвідносна з британськими діалектами становить 900 лексем в НЗА, що приблизно дорівнює обсягу запозичень з мови маорі (780 одиниць). В АВА їх кількість значно менша і дорівнює 350 одиницям.

Важливо також те, що заселення країн відбувалося з історичною різницею приблизно у п'ятдесят років. Слід очікувати, що певні зміни відбулися у складі лексичної системи метрополії і деякі з них торкнулися транспортованих до південної півкулі регіональних і соціальних форм існування мови, а отже відбилися на лексичному складі австралійського та новозеландського варіантів.

2.1.2 Територіальна співвіднесеність британських діалектизмів та їх вирівнювання в нових умовах комунікації в Австралії та Новій Зеландії. Упродовж періоду активізації вільної міграції географічним джерелом для поповнення лексики

австралійського варіанту були здебільшого діалекти південно-східного регіону Англії XIX ст. [Bauer 1994, p. 388–391], меншою мірою діалекти Ірландії та Шотландії, наприклад, АВА *barrack* (1878) [Br. dial. (Northern Irish) *barrack* to brag, to be boastful of one’s fighting powers] “to ridicule, jeer at, verbally abuse (a person, etc.)”; АВА *peg* (1882) [Scottish dial. *peg* a shilling] “one shilling”.

Діалектний субстрат у НЗА в етимологічному плані охоплює одиниці, що походять з різних регіонів Великої Британії другої половини XIX ст. Наприклад: південно-західні (*dossan* (1847) [Cornish] “decomposed rock”), південно-східні (*witch* (1911) [Sussex *witch*, the lemon (sole) fish] “a widely distributed but commercially unattractive flounder of little value as a food fish”), лондонський (*joint* (1909) [Cockney] “fellow, joker”), північні (*damper* (1839) [Lancashire *damper*, a luncheon] “an unleavened camp bread”) діалекти Англії, а також шотландські (*nugget / nogget* (1844) [Scottish *nugget*, a thickset person or animal] “a dumpy islet or block-like rock”), ірландські (*barrack* (1897) [Northern Irish dial. *barrack*, to brag] “to jeer at, to tease a person”) та уельські (*pikelet* [Welsh dial. *bara pyglyd*, bread, a small leavened cake made of fine flour] “a small pancake made of butter which includes a rising agent”) діалекти.

За результатами кількісних підрахунків лінгвальні наслідки міграції виявляються у переважання діалектної спадщини Англії (91%). Їм поступаються залишки з діалектів Шотландії (7%). Запозичення з діалектів Ірландії становлять лише 2%. Одиниці, які етимологічно співвідносяться з діалектами Уельсу представлені поодинокими випадками.

Не тільки регіональні, а й різноманітні соціальні діалекти слугували вагомим джерелом поповнення лексичних систем АВА та НЗА за рахунок бритицизмів. Наведемо окремі приклади, що ілюструють одиниці, які походять від сленгу моряків, шахтарів та інших верств суспільства Великої Британії : *plant* [Br. **slang** *plant*, (a hiding place of) a hoard of stolen goods] (1856) “smth, or a hoard of things, hidden away”; *burgoo* [**nautical** and Br. dial., ultimately Arabic *burghul*] (1862) “coarse, esp. institutional porridge”; *fritch*

[Brit. **provincial** use, *flitch*, a plank cut from the middle of a log] (1874) “a large slice, slab cut from a log for later sawing into various sizes of timber”; *vug* [Cornish dial. or **mining** *vug*, *vugh*] (1907) “a natural cavity in rock”; *sloven* [Cornish **mining** *ovan*, the cropping out of a lode or strata] (1946) “the splintered or uneven part of a felled tree”.

В обох регіонах жваво тривали процеси вирівнювання завезених діалектів, які можливо розпочалися ще у Британії, оскільки значна кількість селян переїхала у місто, або протягом подорожі через океан до Австралії та Нової Зеландії [Turner 1994, p. 277]. Вирівнювання тривало довгий час, від початку заселення земель до епохи активної вільної міграції. Це підтверджується конкретними фактами, які наводять у своїх працях фахівці з австралійського та новозеландського варіантів: “To take an example from the later levelling society of the goldfields, the Bulder brothers in *The Miner’s Right* no longer speak dialect after living in Australia while their old friend back in England says such things as ‘Moind ye took by them kangaroos, Miss’ (Bolderwood 1890: 343). It is an upper-class view which describes the difference as ‘different degrees of development’, bur undoubtedly a good deal of upward social mobility had linguistic leverage to help it” [Turner 1994, p. 278–279].

Хоча діалектне вирівнювання супроводжується здебільшого знищенням атипових ознак вимови, протилежна тенденція спостерігається на рівні лексики – адаптувати нові слова та ідіоми як найвиразніші з погляду мовців лінгвальні складники [Trudgill 1986, p. 40]. В якості прикладів можна навести такі англійські діалектизми, які збереглися в АВА та НЗА: *chook* [var. of Br. dial. *chick*, a chicken or fowl, or a call to fowls] “a domestic fowl, usually a hen; a call to fowls”; *cobber* [Br. dial. *cob*, to take a liking to] “a close friend a mate, occasionally work-mate”; *dinkum* [Br. dial. *fair dinkum*, fair play] “honest-to-god; genuine, true; first-rate”.

Внаслідок вирівнювання формувалися орфографічні варіанти одиниць, які віддзеркалювали фонетичні варіанти або мовленнєві помилки. Наприклад, *chook*, *chookie*, *chuck*, *chucky* “a domestic fowl, usually a hen”.

Відмінності у написанні слів спостерігаються не тільки в межах одного варіанта, а й на міжваріантному рівні внаслідок намагання мовців зберегти споконвічну вимову. Пор. АВА *chum* (1828), скорочене від *new chum* “a newly arrived immigrant”, та НЗА *choom* (1918) /tʃʊm/ [Br. dial. pronunciation of *chum*].

Як засвідчують приклади, британські діалектизми виявилися важливими для формування лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови.

2.2 Британський діалектний субстрат в лексиці англійської мови Австралії та Нової Зеландії

2.2.1 Вияви британського субстрату на лексичному та інших рівнях англійської мови.

Упродовж XIX ст. розвиток лексичних систем англійської мови в Австралії та Новій Зеландії характеризується наявністю британських діалектизмів у мовленні важливих соціальних верств населення цих країн, що пов'язано з пожвавленням хвилі вільної професійної міграції: китобіїв, торговців – НЗА *titter* (1845) [Br. slang *titter* a young woman or girl] “in early whalers’ or traders’ parlance, a girl”; скотарів – АВА *cripples* (1901) [Br. dial. *cripple*, a disease of cattle] “an affliction of cattle” (“The settlers in the vicinity of Jervis Bay inform me that the young shoots of the grass-tree, when in blossom, if eaten by **cattle**, give them a complaint called ‘cripples’ ” (J. H. Maiden. *Plants Reputed to Be Poisonous* 31) [цит. за: The Concise... 1992, p. 146].

У XX ст. зміцнення взаємозв'язків між Австралією та Новою Зеландією, а також участь цих країн у міжнародних подіях зумовила збільшення ролі діалектизмів британського походження для позначення реалій чи атрибутів сучасної історії й повсякденного буття: АВА *choom*

(1916), НЗА (1918) [Br. dial.] “in the war of 1914–18, an English soldier”.

Потужним чинником розвитку лексики аналізованих варіантів слід вважати географічний. Віддаленість Австралійського континенту та островів Нової Зеландії від метрополії, активність соціально-економічної взаємодії, культурного обміну та мовних контактів між двома країнами сприяли формуванню спільної лексики. Значна частина цієї лексики (73% аналізованих діалектизмів) представлена одиницями, які етимологічно співвідносяться з соціальним та регіональним субстандартом Британії. Наприклад: *wowser* [British dialect *wow*, to howl or bark as a dog; to whine, grumble, make complaint] > АВА (1879) “a person who is obnoxious or annoying to the community or who is in some way disruptive” > НЗА (1903) “a prudish person, often religious, censorious of the habits or pleasures of others, esp. of drinking alcoholic liquor”.

Проте 27% досліджуваних одиниць засвідчують відмінності у подальшому розвитку споконвічної (британської) периферії в австралійському та новозеландському комунікативному середовищі. Наприклад, одиниці *baked* [Br. dial.] (1861) “exhausted”, *bal* [Cornish *bal*, a mine or cluster of mines] (1867) “in Cornish mining settlements in S. A.: a mine or a group of mines together with the associated buildings, plant, and machinery” та похідні від неї *bal friend*, *bal-maiden*, *scatterin’ the bal*, *bal bill* функціонують лише в межах АВА. Обмеженою уживанням в НЗА є одиниця *bail* [Br. dial. *bail*, a barrier, a bar] > (1849) “a wooden device for securing the head of a cow during milking, or occasionally of a beast in a race”.

Вплив британських діалектів відчутний упродовж всієї історії розвитку англійської мови в Австралії та Новій Зеландії. Наприклад, наступні одиниці увійшли до складу лексичної системи австралійського та новозеландського варіантів англійської мови в середині та кінці ХХ ст.: АВА *bodger* (1945) [Br. dial. *bodge*, to work clumsily] “smth, occasionally smb which is fake, false or worthless” > НЗА *bodgy* / *bodgey* (1989) “false, unofficial, unsatisfactory, amateurish, makeshift”. Це дозволяє визначити спрямовальну,

основоположну роль британських регіональних складників у формуванні АВА та НЗА.

На нашу думку, британські регіональні елементи у складі АВА та НЗА являють субстратне явище. Британських діалекти активно функціонували та постійно взаємодіяли на новій території, а їх носії історично склали основну частину населення на початкових етапах міграцій. Хоча ці форми комунікації з часом втратили своє значення, численні лінгвальні факти та ознаки, співвідносні з британським регіональним узусом ХІХ ст., збережено в сучасних АВА та НЗА: АВА *beef* [**Archaic** in Br. English] (1873) “a bull, cow, or steer, especially one reared for human consumption”.

Особливість цієї ситуації полягає в тому, що до конвергентного розвитку залучалися не різні мови, а різні форми існування однієї мови. В комунікативному просторі Австралії та Нової Зеландії поступово формувалися варіанти англійської мови й поглинали транспортовані британські діалекти, яким були властиві спільні структурні ознаки, наслідуючі з одного джерела та сформовані внаслідок рівнобіжних змін в окремих діалектах.

З упевненістю можна стверджувати, що субстратні залишки транспортованих регіо- та соціолектів, невластиві британському стандарту чи просторіччю ХІХ ст., сьогодні представлені на всіх структурних рівнях аналізованих південних варіантах. Оскільки аналіз всіх мовних рівнів не входить в завдання цього дослідження, наведемо лише окремі приклади з НЗА: у фонетиці – глоталізація (*butter* > *buʔer*) та зникнення ініціального /h- / (*house* > ‘*ouse*); у морфології – утворення дієслівних форм минулого часу за допомогою вузькорегіональних в британському варіанті засобів (*proven*); у синтаксисі – подвійне заперечення в декларативних реченнях (“*He ain’t no digger, that’s the colonel or the sergeant-major*” (цит. за: 1, 207)); у лексиці та фразеології (*cobber* [Br. dial. *cob*, to take a liking to] “a friend, a mate”, *to be cobbors with* “to be (close) friends with”).

2.2.2 Шляхи проникнення та закріплення британського лексичного субстрату в австралійському та новозеландському узусі. Шляхи інкорпорації британської діалектної лексики в австралійський та новозеландський узус різноманітні і визначалися особливостями кожного періоду історії розвитку країн.

Упродовж усіх етапів діалектизми інкорпоровано шляхом живого усного спілкування. Проте поширення досліджуваного розряду лексики відбувається також і через письмову комунікацію.

Письмові пам'ятки перших років налагодження життя в колоніях фіксують діалектизми в описах нових територій у вартових журналах, записах мандрівників, науковців тощо. Наприклад:

– АВА *supplejack* [Br. dial. *supplejack*, any of several climbing or twining plants] (1788) “any of several plants having tough, flexible stems, especially the climber of northern Australia and the vine or tree” (1788 *HRA* (1914) 1st Ser. I. 21) [цит. за: *The Australian...* 1997, p. 649];

– НЗА *supplejack* (*souple jack*, *supple-jack*, *supple Jack*) [Br. dial. *supplejack*, a name for various plants] (1770) “a high climbing woody liana of lowland forest” – “The country is entirely covered with wood, full of a sort of *supple-jack*, that is difficult to pass through it (1770 *Parkinson Journal* (1773) 15 Jan.) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 795];

– “In many places there is great quantities of a sort of vines somewhat like *supplejacks* in the West Indies” (1773 *Bayly Journal* 12 Apr. in *McNab Hist. Records* (1914) II. 206) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 795];

– “... the *Supple Jack* ... prevents any pleasure you might propose in walking on shore” (1791 *Bell Jrnl. Voyage* H. M. S. ‘Chatham’ (Vancouver exped.) (ATLMS) Nov. 29) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 795];

– НЗА *virgin's bower* (*virgins bower*) [Br. dial. *virgin's bower*, *Clematis vitalba*, traveller's joy] (1777) “native *Clematis*” – “Amongst the known kinds of plants are ... Sow thistle, *Virgins Bower*, *Vaneloe*” (1777 *Anderson Journal* Feb. in *Cook Journals* (1967) III. 805) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 882].

У сер. ХІХ ст. спостерігаються певні зміни щодо письмових джерел реєстрації діалектизмів та закріплення їх уживання. Якщо на ранніх стадіях історії австралійського на новозеландського суспільства головними джерелами фіксації були спорадичні записи мандрівників чи географів, то на подальших етапах колонізації активно залучаються опосередковані шляхи, а кількість досліджуваних одиниць помітно зростає в публіцистичних та художніх текстах. Наприклад:

– НЗА *burst* [Br. dial. *burst*, an outburst of drinking] (1861) “a spree” – “... to have a burst is necessary for health after the long monotony of station life and fare” (1861 *Harper Lett. From NZ*) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 106];

– НЗА *fall* [Br. dial. *fall*, to fell] (1882) “to fell trees, bush” (1882 *Hay Brighter Britain I. 186*) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 251];

– НЗА *boomer (little boomer)* [Br. dial. *boomer*, anything large of its kind] (1889) “a wooper, anything very large of its kind” – “Yere lies a man who lied so long ... When, lo! One day, ourselves in luck, a Boomer in his throttle stuck” (1889 *Skey Pirate Chief 168*) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 78];

– НЗА *whip* [Br. dial. *whip*, an abundance] “an abundance of” – (1897) “an abundance of” – “I was glad to hear Jim catering up with ‘whips’ of bread, cheese, beer and horse-feed” (1897 *Scott How I Stole 10,000 Sheep 291*) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 908];

– АВА *barrack* [Br. dial. *barrack*, to brag, to be boastful of one’s fighting powers] (1878) – “1887 G. Walgh *Victorian Jubilee Bk. 32*) [цит. за: *The Australian...* 1997, p. 40];

– АВА *peg* [Scottish dial. *peg*, shilling] (1882) “a shilling” – “Peg ... larrikinese for shilling” (1895 *Bulletin (Sydney) 16 Feb 21/2*) [цит. за: *The Australian...* 1997, p. 468].

У ХХ ст. Нова Зеландія та Австралія активізують роботу засобів масової комунікації. Так, у 1900 р. реклама становить приблизно 50 % змісту випусків *Evening Post* в Австралії та Новій Зеландії [Encyclopædia Britannica 2020]. Газети та журнали висвітлюють світові події не менш

активно, ніж місцеві. Державними департаментами країн засновано радіо корпорації (The National Commercial Broadcasting Service, 1937; The New Zealand Broadcasting Service, 1946; The New Zealand Broadcasting Corporation, 1960; Radio New Zealand Ltd та Television New Zealand Ltd, 1988). Найпопулярніші газети та журнали, офіційні документи, рекламні оголошення становлять вагомі джерела розповсюдження британських діалектизмів. Художня література залишається скарбницею збереження лексики, сфери функціонування якої значно збільшуються в цільовій системі (англійська мова Австралії та Нової Зеландії) порівняно зі сферами актуалізації діалектизмів у джерельній системі (англійська мова Великої Британії):

– НЗА *sprag* [Br. dial. *sprig*, a large nail] (1957) “a spike (of metal) such a strand protruding from a wire rope, the sharp end of a single wire, or a piece of jagged metal, that can snag or spike one’s flesh, clothing, etc.” – “... *Comment* [by the authority]. The wire spragg [*sic*] became embedded in [X’s] finger” (1957) *NZ Forest Service* (T. S. Accident Rep) (*Nelson* 23 Nov) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 768];

– НЗА *noddie* [Scottish or Irish dial. *noddy*, a former two-wheeled box-like carriage] (1972) “a four-wheeled barrow or a small wagon on which passenger luggage was formerly (to the mid-1970s) placed for carriage on the inter-island ferries” – “A slowly moving rake of wagons had caught a luggage ‘noddie’ ... and the noddie in turn had caught the deceased” (1972 *Evening Post* (Wellington) 26 May 18) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 540];

– НЗА *Scotch* (*Scotch chest*) [Scottish or English dial. *Scotch press*, a portable box for holding linen, etc., often in colonial or emigrant times; In Scotlan, in wider application than in England where it generally refers only to cupboards for books, occasionally for clothes] (1983) “a bedroom tallboy” – “Scotch chest (100 [cm]h × 80 w × 42 d) \$225” (1993 *Evening Post* TV Weekly (Wellington) 21 June 13 (Advt)) [цит. за: *The Dictionary...* 1997, p. 698];

– АВА *perk* [Br. slang *perkin*, beer, ‘dandy or affected shortening of the

widely-known firm, Barclay and Perkins' (Hotten 1864). Partridge also records *purko*] (1913) “beer” – “A *battalion of bobbies* put in an appearance, and proceeded to search the house for perk. Their search revealed two demijohns, one of which was about half-full” (1913 *Truth* (Sydney) 6 July 3/1) [цит. за: *The Concise...* 1992, p. 402–403];

– АВА *peter* [Br. slang *peter*, a box or safe] (1890) “a prison cell; a prison” – “Gotta see the doc this morning. Probably get a couple of days in the ‘peter’ ” (1979 L. Newcomber *Inside Out* 26) [цит. за: *The Concise...* 1992, p. 403].

Помітною стає фіксація такої лексики у регіональних словниках: АВА *gash* [Br. slang *gash*, smth superfluous, extra] (1943) “a second helping for food” – “*Gash*, a second helping of food: any surplus or residue (R.A.N. slang)” (1943 S. J. Baker *Pop. Dict. Austral. Slang* (ed. 3) 34) [цит. за: *The Concise...* 1992, p. 223].

Як показав аналіз хронології та джерел реєстрації британських діалектизмів в письмових пам’ятках англійської мови Австралії та Нової Зеландії, перехід з усного в письмове мовлення може бути доволі тривалим. Очевидно, це відбувається з причин особливостей полідискурсизації (усна комунікація > писемна комунікація). По-перше, уживання лексики діалектного походження у письмовому спілкуванні, орієнтованому на вищий стилістичний реєстр, ніж розмовний стиль мовлення, засвідчує високий ступінь адаптації субстратних елементів в системі реципієнті. По-друге, приклади уживання британських діалектизмів у письмових текстах є ознакою культурної інтеграції реалій та їх позначень у новій системі: британські діалектизми вже сприймаються носіями австралійського та новозеландського варіантів англійської мови не як метропольні явища, а як невід’ємні реалії простору нової етнічної лінгвокультури.

2.3 Роль запозичень з британських діалектів у формуванні англійськомовної картини світу австралійців і новозеландців

2.3.1 Структурно-семантичні та функційні властивості запозичень з британських діалектів. Одиниці, транспортовані на початкових етапах колонізації здебільшого були перенесеннями і потребували адаптації до нових умов функціонування. Окремі діалектизми було інкорпоровано без зміни їхньої фонетичної або морфологічної структури. Проте вони кількісно поступаються тим, що зазнали структурних трансформацій в АВА та НЗА. Наприклад, Br. dial. *tiggy* > *tiggy*, Br. dial. *sling* > *sling*, Br. dial. *dobbin* > *dobbin*, Br. dial. *slather* > *slather*, Scottish dial. *message* > *message*, Scottish dial. *toby* > *toby*, Br. dial. *dob* > *dob* тощо.

Наступні приклади демонструють модифікації діалектної форми в НЗА: *full* “very drunk” < Scottish dial. *fou* “drunk”, *moit* “light vegetable matter contaminating fleece-wool” < Br. dial. *mote*, *swee* “the iron stand” < Scottish dial. *sway*, *chook* “a domestic fowl” < Br. dial. *chick*, *stool* “a command to set a dog to a person” < Br. dial. *sowl*, *bonzer* “smth or smb outstanding” < Br. dial. *bouncer*, *zamzoid* “damp, greasy” < Br. dial. *samsaw/(der)ed* “boiled” тощо. Трансформації форми слова або виразу відбуваються внаслідок неможливості фонетичної апроксимації донорської та приймаючої систем. Перекручення є поширеним явищем в варіантах англійської мови на всіх територіях її розповсюдження. Хоча таким змінам найчастіше підкорюються запозичення з мов з відмінною типологією, зокрема автохтонних мов Австралії та мови маорі в Новій Зеландії. Модифікація форми автохтонізмів зумовлена суб’єктивністю сприйняття незвичного звучання, а модифікація фонетичної (та орфографічної) форми споконвічних одиниць, навпаки, сприймається як успішна інновація, оскільки саме такий спосіб дозволяє вирішити проблеми взаєморозуміння та адаптації, з якими стикаються контактуючі діалектоносії. Такі модифіковані форми без

перешкод потрапляють до системи і з часом можуть бути визнані стандартними.

Інші одиниці зазнали морфологічних змін, які відбувалися різними способами та за допомогою різноманітних засобів, а також залучалися до процесів фразеологізації:

– суфіксація (НЗА *pilchers* “a baby’s nappy” < Br. dial. *pilch(es)*; *loppy* “a station or farm rouseabout” < Br. dial. *lop*, *snitchy* “ill-tempered” < Br. dial. *snitch*, *jigger* “a small railway hand-car” < Br. dial. *jig*);

– реверсія (зворотній словотвір) (НЗА *swank* “booze” < Br. dial. *swanky*);

– словоскладання (*shooting-timber* “biting well into the heart-wood” < Br. dial. *shutting*, *toby-box* “the water supply tap between the mains and a consumer’s property” < Scottish dial. *toby*, *saw-doctor* “a sawmill employee” < North Irish dial. *saw*);

– транспозиція (*poddy*, *n.* “a hand-fed calf or lamb” < Br. dial. *poddy*, *adj.* “corpulent” (субстантивізація); *squiz*, *n.* “a look, a glance” < Br. dial. *squiz*, *v.* “to look, examine critically”);

– комбінація способів словотворення (*bellahonie* “a tagging game” < English dial. *balla my hand* + *home* (лексикалізація + словоскладання));

– скорочення (*shang* “a catapult” < Scottish dial. *shanghai*, *shangy*, *pikelet* “a small cake” < Welsh *pyglyd* “bread”, *crook* “dishonest” < Br. dial. *crooked*);

– еліптизація (*bite* “chew” < Br. dial., slang *bite the ear*; *tommy* “a raisin or currant loaf” < Br. dial. *spotted tommy*);

– фразеологізація (*stick up (to)* “to make love to” < Br. dial. *stick*, *to run the cutter* “to fetch liquor for another” < Br. dial. *cutter*, *per pigskin* “on horseback” < Br. coll. *pigskin*, *burst up* “to go bankrupt” < Br. dial. *burst*).

Не можна обійти увагою продуктивність зменшувально-пестливого суфіксу *-ie* / *-y* / *-ey*. Було виявлено 123 одиниці, які етимологічно співвідносяться з британськими діалектами, а у своїй морфологічній структурі містять зазначений афікс. Л. Бауер [Bauer 1994, с. 398] зазначає, що, наприклад, в межах літературного стандарту НЗА функціонує 90

інновацій, утворених за допомогою цього суфіксу. Лінгвіст наполягає на тому, що висока продуктивність зменшувально-пестливого суфіксу *-ie / -y / -ey* є однією з найважливіших відмінних ознак НЗА (порівняно з британським варіантом англійської мови).

Проте вважаємо, що навряд чи можна беззастережно погодитися з думкою Л. Бауера, оскільки саме така висока ефективність цього афікса спостерігається також в АВА (*Aussie, noggy, stoooy, waggy, bluey, bullocky, kippy, schoolie, uey* тощо). Окрім того, демінутивно-пестлива лексика з цим формантом вельми частотна в загальноанглійському фонді. Наприклад: *birdie* “a little bird”, *preemie* “a baby that is born earlier than expected”, *toughie* “a somewhat difficult question or problem” тощо.

Важливішим за це ми вважаємо той факт, що в НЗА цей афікс уживається не лише задля створення одиниць з демінутивним значеннями (як це здебільшого відбувається в загальному фонді англійської мови), і не лише як типовий формант дискретних односкладових одиниць чи скорочень (як це виявляється в АВА), а перетворився на справжній маркер новозеландської культури (“creating names of many common objects, creatures, and people” – *diffy, ridie, sparkie, zeddy*). В НЗА культурну значущість афікса спричинено соціолінгвістичними чинниками, зокрема, мовленнєвими особливостями імігрантів – носіїв британських діалектів, а також прагненням до консервації споконвічної спадщини: “*-ie*, suff. Its local frequency may possibly be due to **influence from northern English or Scottish dialects**, or possible as a general **feature of working-class or occupational language** imbedded in New Zealand English” [цит. за: The Dictionary... 1997, с. 368]. Суфікс *-ie* із продуктивного словотворчого форманта перетворюється на культурний формант, оскільки маркує ціннісне ставлення носіїв культури до речей, що їх оточують. Таким чином, афікс *-ie* - це маркер позначень розряду «анти/цінності» (*noddie* “a small wagon” < Scottish dial. *noddy*; *scungie* “filthy, smelly” < Irish *scunge, scungy*). В даному випадку словотворчі відносини розвиваються за культурно значущими моделями. Можливо,

таке маркування слід визнати своєрідним типом аксіологічного словотвору, один з видів акультурації запозичень.

Щодо семантичних особливостей аналізованого корпусу одиниць, то тут спостерігаємо традиційні напрямки розвитку семантичної структури вихідної одиниці. Наведемо окремі приклади:

– метафора (НЗА Br. dial. *scat* “to become bankrupt” > “cleaned out, skinned of marbles”, НЗА Br. dial. *bonzer* “very large marble” > “smth outstanding”, АВА Br. slang *peter* “a box or safe” > “a prison cell; a prison”; в метафоричних переносах переважають асоціації типу «великий за розміром» та «важливий», «малий за розміром» та «незначний, другорядний»; за допомогою метафор формується розряд інтенсивів;

– метонімія (Brit. dial. *crib* “light meal” > “meal-time”); метонімічні переноси здійснюються переважно за моделлю «результат дії > дія», «інструмент > дія», а метонімічні позначення співвідносяться зі сферою «трудова діяльність»;

– звуження значення (Brit. dial. *blast* “to swell up” > “to swell up during decomposition, of a dead whale”; Brit. dial. *snipe* “to cut off” > “to trim”, Brit. dial. *snorter* “anything exceptionally remarkable” > “an exceptional person”; найпродуктивніший тип спеціалізації значення – його термінологізація (за рахунок спеціалізації значення формується словник тих галузей, що інтенсивно розвиваються));

– розширення значення (НЗА Br. dial. *scone* “to hit with the flat hand” > “to strike or hit”; Br. dial. *gink* “a peep” > “a look”; Br. dial. *spoon* “a simpleton” > “a simpleton, a fool, an innocent”; Scottish dial. *skelp* “a long strip or an indefinite area land” > “an area, a piece of land”; Brit. dial. *jolly* “a candy” > “any sweetmeat”; АВА Br. criminal cant *cove* “fellow, chap” > “a man, a boke, a chap” > “the owner or manager of an establishment, esp. of a sheep station”);

– енантіосемія (Brit. dial. *strap* “to give credit” > “to obtain on credit”);

– апелятивація власних назв (Irish Sheila, Celia > *sheila* “a girl”).

Звернемося до аналізу подальшого розвитку британського субстрату в

АВА та НЗА.

Ступінь асиміляції діалектних запозичень дуже високий, про що свідчать словотворча деривація, формування фразеологізмів, розвиток семантичних відношень з одиницями недіалектного походження, а також подальший розвиток семантичної структури інкорпорованих діалектизмів.

Основи британського діалектного походження виявилися продуктивною базою для словотвору та семантичної деривації. Лише поодинокі із проаналізованих лексем не дали дериватів. Найбільш продуктивними серед діалектизмів британського походження виявилися, наприклад, такі основи НЗА *snig* [Brit. dial.] “to drag with a rope” > *snig-chain*, *snig-horse*, *snig-mare*, *snig-pan*, *snig-track*, *snigger*, *snigging*, *jigger* [Brit. dial.] “a small railway hand car” > *jiggerman*, *jigger-board*, *jigger-stick*, *jigger-chop*, *jigger-board*; *tucker* [Brit. slang] “food” (10 дериватів); *dag* “a clot of matted wool” (20 дериватів) тощо.

Морфологічна деривація реалізується за допомогою поширених в сучасній англійській мові способів утворення нових слів. Наведемо окремі приклади з АВА:

- афіксація (*wowser* (1891) > *wowseress*, *wowserette*, *wowserine*, *wowserdom*, *wowserish*, *wowserism*, *wowseristic*, *wowserly*, *wowsery*, *wowsey*);
- конверсія (*to wowser* > (1968) *wowser n.* “a person who preaches, or behaves in a puritan manner”);
- зворотнє утворення похідних (*wowser* > (1906) *to wowse* “to preach, to behave puritanically”);
- скорочення (*perkin* [Br. dial.] > (1913) *perk* “beer”).

Результати аналізу дозволяють стверджувати, що словотворчий потенціал активізується найбільше у тих одиниць, що увійшли до системи АВА та НЗА приблизно у другій половині ХІХ ст., тобто з прибуттям освічених мігрантів, коли розпочинається формування літературного стандарту національного варіанту. Те саме твердження буде справедливим і для формування семантичних дериватів.

Семантична деривація спрямовує розвиток метонімічних значень (дія ↔ суб'єкт дії / впливу ↔ об'єкт дії /впливу – АВА *dinkum* [Br. dial. *dinkum*, work, a due share of work] (1888) “work, exertion” > (1916) “in the war of 1914–18, a member of the 2nd Division of the Australian Imperial Forces”, АВА *smoodge* (*smooge*) [Br. dial. *smudge*, to kiss, to sidle up to] > (1898) “to behave in an ingratiating manner, ‘to make up to’ a person” > (1909) “flattery; an act of ingratiation).

Метафоризація виявилася менш численною (АВА *peter* [Br. slang *peter*, a box or safe] > (1890) “a prison cell; a prison”, (1895) “a witness box”, (1897) “a pack-saddle”).

Випадки генералізації та спеціалізації значень кількісно збалансовані (*cove* [Br. criminal cant *cove*, fellow, chap] > (1828) “a man, a boke, a chap”, (1837) “the owner or manager of an establishment, esp. of a sheep station”).

Фразеологізація – менш актуальна для асиміляції діалектизмів в АВА – *smoodge* (*smooge*) [Br. dial. *smudge*, to kiss, to sidle up to] > (1898) “to behave in an ingratiating manner, ‘to make up to’ a person” > (1909) “flattery” > (1909) *to do a smoodge*, *to come the smoodge* “to behave in such a way”. Проте в НЗА вона виявилася вельми ефективним способом адаптації запозичень з британських діалектів – *jolly* [Br. dial. lollypop] > *lolly bag*, *lolly mater shop*, *lolly bottle*, *to be caught with (one’s) hand in the lolly jar*, *lolly paper*, *lolly water*, *to chuck / lose / toss one’s lollies*, *to do one’s lolly*, *to give smb his lollies*, *lolly scramble* тощо.

В окремих випадках семантичні трансформації, що відбуваються з діалектними запозиченнями, мають доволі складний характер. Розглянемо конкретний приклад – *larrikin* (1866) “a street rowdy or a young urban hoodlum; an irresponsible vandal”. Одиниця *larrikin* (*larickin*, *larrikan*) етимологічно співвідноситься з діалектом Уорікшира, де вона вживалася у значенні “a mischievous or frolicsome youth”. До НЗА одиниця увійшла, зазнавши інтенсифікації лексичного значення, що має аксіологічну природу й зумовлено встановленням асоціативного зв’язку ‘надмірна пустотливість –

поганий’. Подальший розвиток семантики тяжіє до пейорації: (1884) “a high-spirited often socially unconventional young person; a lively adolescent, a ‘young devil’; applied humorously to lively children” > (1876) “a lively or rowdy animal” > (1885) *larrikin element* “rowdy and socially irresponsible”.

Слід зазначити, що із НЗА одинцю *larrikin* запозичено в АВА у значенні (1868) “a young urban rough, esp. a member of a street gang, hooligan” [The Concise... 1992, с. 303]. В результаті міжваріантної взаємодії у семантичній структурі одиниці кількість ЛСВ зростає і лексема повертається до споконвічної системи (британський варіант англійської мови). При цьому збільшення семантичного обсягу супроводжується функційним розвитком, адже одиниця *larrikin* (1868) “a hoodlum, rowdy” [Merriam 2001] входить до літературного шару лексики англійської мови. Аналіз розвитку семантичної структури дозволяє простежити напрямки еволюції одиниці *larrikin*: регіональний субстандартний узус – діалект Уорікшира, англійська мова Великої Британії (1 УД) > національний узус – англійська мова Австралії, англійська мова Нової Зеландії (2 НЗА, 3 АВА) > міжваріантний узус – формування спільних ЛСВ в австралійському та новозеландському (4 НЗА+АВА) > поліетнічний узус (5 ПА). При цьому спостерігаємо як збереження споконвічного ЛСВ, так і модифікації семантичної структури (див. Табл. 2.1, де рік – це дата першої фіксації значення в письмових пам’ятках).

Дослідження британського субстрату в лексиці АВА та НЗА показало, що більшість одиниць (93%) перебувають в активному вжитку і функційно не обмежені, що засвічує відсутність будь-яких маркерів у словниках. Окремі одиниці співвідносяться з пасивним шаром лексики, яка охоплює архаїзми (*Obs.*) та історизми (*Hist.*). Наприклад, НЗА *scrubie* (*Obs.*) “dirty”; АВА *croppy* (*Hist.*) “originally, an Irish convict, esp. one who ransported for participation in the 1798 rebellion; ant convict, incl. a convict at large”. Іншим одиницям властива регіональна та соціокультурна обмеженість: НЗА *howdy* (*Otago Scottish*) “midwife”, *swee* (*Otago, Scots*) “an iron stand in chimney”, *rig*

(*Otago-Southland*) “a measure of ploughland”, *bobby* (*Northland kauri logging*) “an upright device”.

Таблиця 2.1

Зіставний аналіз ЛСВ-корелятивів одиниці *larrikin*
в варіантах англійської мови

ЛСВ	Узус (прийняте в суспільстві вживання)				
	1 УД	2 НЗА	3 АВА	4 БА	5 ПА
(перша дата фіксації не визн.) “mischievous or frolicsome youth”	+				+
(1866) “a street rowdy, a young urban hoodlum”; (1876) “a lively or rowdy animal”; (1884) “a lively adolescent”		+			+
(1883) “characteristic of a larrikin”; (1889) “a rural larrikin”			+		+
(1868) “a hoodlum, rowdy”				+	+
(1868) “a young urban rough, a member of a street gang, a hooligan”; (1885) “socially irresponsible”; (1891) “one who acts with apparently careless disregard for social and political convention”		+	+		+

Елементи британського діалектного субстрату трапляються в різних сферах комунікації, в різних типах текстів (див. 2. 2. 2), де вони реалізують низку важливих функцій, властивих слову взагалі. До таких належать, зокрема номінативна, сигніфікативна, кумулятивна, експресивно-оцінна, етнічна (диференціююча та інтегруюча) тощо.

Діалектизми успішно реалізують номінативну функцію, тобто позначають і називають різні аспекти буття – матеріальні речі та нематеріальні явища (див. приклади в 2. 3. 2), фіксують результати

пізнавальної діяльності мовців.

Сигніфікативна функція діалектизмів в АВА та НЗА полягає в тому, що вони є позначеннями цілих класів речей, ознак, дій, а отже, виявляються ефективними класифікаторами: АВА *dag* [Br. dial. *dag, dare*] (1875) “a character, smb eccentric but entertainingly so”.

Кумулятивна функція складників британського субстрату виявляється в тому, що вони сприяють накопиченню інформації про салієнтні (суттєві з погляду мовців) ознаки референтів: АВА *dag* [Br. dial. *dag, dare*] (1875) “a character, smb eccentric but entertainingly so” > “a socially awkward adolescent” (ознака ‘девіантна і тому соціально несхвальна поведінка’).

Експресивно-оцінна функція аналізованих одиниць актуалізується в їх ефективності виражати емоції, психологічні стани, настрої, оцінки та уподобання носіїв культури: АВА *fair* (*fair do, fair doos*) [Br. dial. *fair dos, fair dealing*] “an exclamation or asseveration indicating a request for fair play”.

Етнічна функція реалізується у здатності досліджуваних слів слугувати символами культури, засобами ідентифікації «своїх» та «чужих», виконувати, з одного боку, розрізнявальну, а з іншого боку, об’єднуючу роль для членів суспільства (див. приклади стосовно *cobbler* у в 2. 3. 2).

2.3.2 Британські діалектизми як засоби вербальної інтерпретації світу носіями австралійської та новозеландської культур. Британські діалектизми в АВА та НЗА характеризуються потужним когнітивним потенціалом, оскільки корелюють з різними сферами буття мовців, важливими сегментами етнічної картини світу. До таких слід віднести наступні:

1. Праця:

– термінологія сільського господарства (*run* “pasturage”, *drift* “to draft out certain animals by driving them from a main mob”, *cracker* “a short piece of plaited flax-leaf at the end of a stockwhip to make it sting and crack”, *piece* “body wool trimmings”, *barrow* “a castrated boar”, *skirt* “the edges of a fleece”, *string*

“of farm animals, to move in a long straggling line”, *rouseabout* “a general hand in a shearing-shed”);

– термінологія гірнично-добувної промисловості (*parcel* “a quantity of gold or gold ore”, *mullock* “non-gold-bearing rock”, *pass* “an ore chute”);

– термінологія китобійного промислу (*scrag* “an inferior whale deficient in blubber”);

– термінологія сфери лісорозробки (*throw* “to fell a tree”, *fall* “to fell trees, bush”, *snig* “to drag logs with a rope”);

– знаряддя праці (*bail* “a wooden device for securing the head of a cow during milking”, *slasher* “a heavy-bladed cutting tool”, *fletcher* “a saw”).

2. Побут:

– предмети повсякденного буття (*punnikin* “a large metal cup”, *dunnekin* “a privy”, *boxer* “a bowler hat”, *billycock* “a type of a bowler hat”, *jingle* “a two-wheeled carriage”, *straining-post* “a large fence-post”, *poke* “a pocket”, *hard-hitter*, *hard-knocker* “a bowler hat”);

– їжа та напої (*stirabout* “hasty pudding”, *damper* “camped bread”, *duff* “Christmas pudding”, *lolly* “sweetmeat”, *burgoo* “coarse porridge”, *tucker* “meal”, *scran* “meal”, *perk* “beer”).

3. Соціальні відносини:

– соціальні стосунки (*fitter* “sil”, *squeaker* “child”, *trap* “a policeman”, *cove* “a fellow, bloke”, *peg* “a policeman”, *skyblue* “milkman”, *joker* “a male fellow”, *barney* “a rowdy argument”, *goss* “to hurt, punish”, *tin-kettler* “a supporter”, *buttoner* “the accomplice of a confidence man”, *to do a button* “to tout”, *skite* “to boast, to show off”, *chiack* “to tease a person”, *barrack* “to tease a person”, *barney* “a quarrel”, *to give one goss* “to scold”);

– психічний, емоційний стан людини (*purter* “lovely, in good spirits”, *blatherskite* “a boaster”, *cronk* “ill, bad, crooked”, *gaily* “thrown into a nervous state”, *jack up* “to raise one’s spirits”, *to have a gutsful of* “to be fed up with a person or thing”, *hangman* “a devil-may-care person”);

– повсякденні заняття, назви дій, що вимагають напруження, зусиль,

важка праця; швидкі рухи; відпочинок та розваги (*plant* “to hide”, *do in/up* “to get rid of”, *slipe* “to transport by sledge”, *graft* “to work hard”, *speel* “to move fast”, *full lick* “at full speed”, *spell* “to rest”, *burst* “a drinking spur”);

– гроші, здебільшого назви дрібних монет (*fizzie* “a sixpence”, *deener* “a shilling”, *peg* “a shilling”, *flimsy* “one-pound note”, *thrum* “a threepenny piece”);

– навчання (*side school* “a school subsidiary to a main primary school”);

– спілкування (*Joe!* “greeting”, *Fair do!* “Be fair!, be reasonable! Is it true?!”), *Aw heck!*, *Aw hell!*, *Aw no!*, *Aw come off it!* “a speech prefix, originally used by lower class British TV characters, particularly frequent in New Zealand, indicating disapprobation”).

4. Природа (охоплена меншою мірою):

– реалії природно-географічного середовища (*nugget* “a dumpy islet or block-like rock outcrop in the sea”, *sideling* “a steep hill slope”);

– тварини та птахи (*teetotum* “a tiny bird”, *blow* “of a fly, to deposit eggs”, *slater* “the wood-louse”, *cobbler* “a fish with a large head”);

– рослини (*supplejack* “a climbing woody liana”).

Привертає увагу непродуктивність назв природних реалій. Клімат та природа були настільки відмінними від оточення в метрополії, що функціонально та регіонально лімітована лексика виявилася непридатною для номінації ендемічних об'єктів австралійської та новозеландської природи. Наш досвід роботи з лексикографічним матеріалом показує, що номінація природних ендеміків відбувалася за рахунок нейтральної (наддіалектної) лексики англійської мови або запозичень з автохтонних чи інших мов мігрантів в Австралії та Новій Зеландії.

Тематична орієнтація запозичених діалектизмів відбиває пріоритети національного стилю буття. Споконвічний лексичний компонент виявився комунікативно цінним для найважливіших соціальних галузей. Приклади вище свідчать про те, що аналізовані позначення віддзеркалюють стереотипний автопортрет австралійського та новозеландського етносів, які мають британське коріння, але з часом перетворюються на самобутні етнічні

спільноти, зі своєю культурою, системою цінностей і мовою.

Етнічний автопортрет мовців відбиває як зовнішні характеристики (наприклад, традицій колоніальний стиль одягу), так і найважливіші людські якості. Отже, австралійці та новозеландці поважають середнього трудівника, не цураються важкої праці, люблять відпочивати і розважатися. Вони – розсудливі, помірковані, уважні до грошей, помірні в їжі та одязі. Ключові риси характеру – справжня чоловіча дружба, емоційність, фокусування на оригінальних деталях. Специфіка ономасіологічного портретування за даними діалектизмів актуалізується в пріоритетному позначенні таких понять: важка праця, зусилля, рух, відпочинок, дрібні гроші, швидкі дії, фізична сила, гарний настрій (див. приклади вище), схильність до перебільшення.

Важливою є підгрупа інтенсивів – одиниць на позначення чогось унікального, особливого (дуже великого або дуже малого розміру, гіперболізованої якості): *wee* “**very** little”, *mu/ty* “**very** bad, no good”, *little boomer* “ anything **very** large of its kind”, *moral* “a certainty, a **sure** winner”, *buck rat* “**very** fit and vigorous”, *larry* “**very** happy”, *skerrick* “**the least** amount”, *to be shook on* “of a person or thing, to be **greatly** taken with”, *trimmer* “anything or anyone **of note**”; *not too clever* “not **very** well in health or mood”, *rumpty* “anything fine or **superior** of its class”. Інтенсиви є продуктивними на всіх етапах формування АВА та НЗА (*whistler* (1862) “smth **exceptional** of its kind”, *bobsy-die* (1935) “**great** fuss”, *rubydazzler* (1941) “anything excellent or superior of its class”), а схильність до перебільшень, екстремальну емоційність можна вважати ключовими рисами етнопсихології австралійців та новозеландців, етнокультурними атрибутами, що відбиваються у мові за рахунок яскравих метафор, конструкцій із запереченням, стійких словосполучень.

Окрім інтенсивів стрижневу позицію займають номінації, що співвідносяться з поняттям девіантної поведінки (непокірливість, хвастощі, сварливість – *larrikin*, *wowser*, *knockabout*, *narked* тощо) та дружби.

Стисло розглянемо ключові терміни на позначення поняття «друг, приятель»: *mate* (1855) “an equal partner in enterprise”; *cove* (1859) “a fellow, bloke”; *joker* (1868) “a male fellow, chap, bloke, cove”; *cobber* (1897) “a close friend, a mate. occas. work-mate”; *sport* (1944) “a familiar form of male address”; *ordinary bloke, ordinary joker, average (Kiwi) bloke, ordinary (Kiwi) bloke, real (Kiwi) bloke, Kiwi joker* (1959) “stereotypical New Zealand male regarded (often with disastrous consequences) as a touchstone of modesty and good commonsense (also jocular)”; *good keen man/ good keen bloke/ good keen kiwi joker* (1960) “characterizing one who attacks a job, problem, situation enthusiastically but without thought of the consequences”.

Із корпусом британських діалектизмів етимологічно співвідноситься одиниця *cobber*, яка походить з діалекту Суффолка – АВА (1893) “an intimate, a companion, a friend” – і, можливо, увійшла до новозеландського узусу через австралійський варіант. Одиницю *bloke* було інкорпоровано з діалекту Shelta – жаргону ірландських та уельських бляхарів і циган XIX ст., лексика якої переважно складалася із кельтських перекирочень. Із тайної підмови декласованих прошарків Лондону було перенесено одиницю *cove* (1567), а одиниця *joker* надійшла з британського сленгу (1729). Лексема *cove* вийшла із активного вжитку і маркована як застаріла, а позначення *mate* стало стрижневим терміном австралійської культури [Вежбицкая 2001, с. 169–201].

В НЗА категорія «друг, приятель» втілюється в категоріях *cobber* та *bloke*, які свідчать про особливість новозеландської моделі соціальних стосунків, характер культурних цінностей. Наприклад, аналіз семантики *cobber* дозволив виявити ті компоненти, що викривають уявлення новозеландців про себе, свою культуру, стиль буття. Семантичні та словотвірні деривати актуалізують наступні основні смисли (цитати наводяться за [The Dictionary... 1997, с. 155]):

– приятельські стосунки можна налагодити тільки з тим, хто тобі подобається (*cobber* “to take a liking”);

– приятельські стосунки встановлюються незалежно від віку, статі, професії, статусу, етнічної приналежності людини (“The man who is cobbles with Christ comes off best if he is ever so poor”; “It is cobbles with some of the wharfies”; “Everyone was Herbie’s best cobbler”; “She didn’t seem to mind... and we were real cobbles for a while”; “...Maoris. She came over to mourn for her lifetime cobbler”);

– приятельські стосунки необов’язково мають бути тривалими (“He is pretty cobbler with some of the owners and trainers”; “Cobbles are cobbles when it suits them”; “We took train...and cobblering up with an ‘Ossie’ [sic. Australian]...I was safely escorted to...”; “I cobblered up with Barry over the duck-shooting season”);

– приятелювати – це проводити час разом, працювати або розважатися (“...Graham and some cobbles were were out for the usual spree”; *cobbler* “work-mate”);

– приятельські стосунки мають бути приємними (*cobbler* “friendly”);

– мати приятеля корисно і важливо (“He had deprived himself of...his cobbler”);

– приятелювати – це бути солідарним з чоловіками (*cobbler* “a term of address among males”);

– приятелювати с бути врівноваженим в своїх почуттях (“The bond between cobbler and cobbler has about it no taint of sentiment”);

– приятелювати «по-новозеландськи» – це щось особливе (“Digger and cobbler, mate and chum – Who says there is nothing in a name?”; “There is a world of difference between ‘friend’ and ‘cobbler’ ”).

Акцентуація на певних категоріях денотатів та інтенсивний розвиток номінацій доводять важливість тих чи інших атрибутів етнічного буття. А.Вежбицька [Вежбицкая 2001, с. 27–30] надає велике значення принципу культурної розробленості лексичного складу мови і вважає його одним із показників специфічних рис різних культур. «Стрижневі реалії» культури перетворюються на «стрижневі терміни».

Отже, британський діалектний субстрат виявився вельми ефективним у процесах вербалізації етнічної картини світу, системи цінностей та антицінностей англійськомовних австралійців та новозеландців.

Культурні доміанти, перевезені з британської регіональної субкультури до нових умов функціонування соціуму, не втратили актуальності, утримали свій ключовий статус, адаптувалися і залишилися ефективними репрезентаціями нових культурних реалій, настанов, звичок, традицій. Важливою виявляється кумулятивна функція британських діалектизмів, оскільки вони забезпечують темпоральну (історичну) та просторову (регіони розповсюдження англійської мови) спадковість культурних процесів, слугують єднальною ланкою між субкультурою та цілісною системою етнічної культури, між периферією (діалект) та центром (літературний стандарт) мовної системи, між минулим та сучасним етапами розвитку англійськомовної спільноти .

ВИСНОВКИ

Сучасна англійська мова являє собою складну поліетнічну систему, яка охоплює різні форми існування природної мови. У сучасному мовознавстві тезу про варіативність як необхідну умову ефективного функціонування мови прийнято аксіоматично. Вчені одностайні щодо різних аспектів мовної варіативності, зокрема необхідності регулярних взаємозв'язків між формами існування мови, їхньої диференціації за низкою критеріїв – «тип лінгвальних засобів», «соціальний статус», «обсяг функцій», «наявність норми», «престижність» тощо.

Типологія форм існування мови здійснюється за різними параметрами: кодифікація (літературна та нелітературна форми), соціолінгвальні ознаки (діалекти та регістри). Сучасні мовознавці визнають наявність норми для будь-яких форм існування мови. При цьому норма завжди має еталонний характер для мовців, хоча соціальні уявлення про еталони варіюються. Літературна норма – це основна форма існування національної мови.

У сучасному світі зростає варіативність англійської мови. У зв'язку з цим не втрачає актуальності питання співвідношення «національна мова» – «національний варіант». У межах полінаціональних систем, до яких належить англійська мова, національні варіанти самостійно формують літературну норму і розвивають територіальні та соціальні варіації. Отже, національний варіант є територіально обмеженою системою літературного варіанту та інших нелітературних форм (акцентів та діалектів).

Серед національних варіантів англійської мови австралійський та новозеландський варіанти можна схарактеризувати так: первинні (рідномовні), заокеанські, південні, гомотранспортовані, стандартизовані.

Еволюцію австралійського та новозеландського варіантів англійської мови, яка розпочалася у XVII ст. – XVIII ст. й відбувалася переважно за моделлю розвитку первинних варіантів у північній півкулі, стимулювали

географічне поширення англійської мови за межі Великої Британії до південної півкулі та міграція населення, для якого англійська мова була рідною. У південній півкулі транспортована система згодом зазнала впливу з боку різних культур та мов, що засвідчують численні запозичення з автохтонних мов (австралійських аборигенів та новозеландських маорі), а також мов мігрантів з Європи й Азії. Складні процеси адаптації англійської мови до нових умов функціонування зумовили збереження частки споконвічного лексику, транспортованого носіями британських діалектів до нової території.

З метою дослідження ролі британського діалектного субстрату у формуванні австралійського та новозеландського варіантів, розвитку національних картин світу запропоновано послідовну процедуру аналізу та комплекс методів. Розроблена процедура спрямована на виявлення історичної динаміки мови, резистентності периферії лексичної системи, її поступової інтеграції до складу австралійського на новозеландського національного літературного стандарту негомогенної системи англійської мови.

Результати дослідження підтвердили значущість географічного чинника для розвитку аналізованих варіантів. Сусідство Австралії та Нової Зеландії, віддаленість цих територій від метрополії спричинили спільну історію країн та варіантів англійської мови. Неабияку роль у розвитку лексичного складу цих варіантів зіграла британська діалектна спадщина, завезена упродовж всього колоніального та постколоніального періоду.

Британські діалекти взаємодіяли тривалий час у нових для мовців умовах спілкування і зазнали вирівнювання. Хоча залишки діалектного субстрату наявні на різних рівнях мовної системи, найвиразнішими вони виявилися в лексиці.

Британський субстандарт потрапив до Австралії та Нової Зеландії переважно з півдня Англії, меншою мірою – з Шотландії та Ірландії. В новозеландському варіанті цих одиниць значно більше, ніж їх виявлено в

австралійському варіанті, що можна пояснити більш загальним характером лексики, завезеної вільними мігрантами до Нової Зеландії. Меншу частку британського субстрату в австралійському варіанті зумовив корпоративний характер мовлення карних поселенців (арго), менш пристосованого для позначення реалій вільного, фермерського життя на нових землях, ніж лексикон шахтарів та фермерів, які мігрували до Нової Зеландії. Попри адекватність британського периферійного шару лексики, її значна частина зазнала модифікацій у новому комунікативному середовищі.

Ці фактори по-різному вплинули на функційні можливості запозичень, які реалізують номінативну та фатичну функції. Адаптація британських діалектних основ в новозеландському варіанті англійської мови виявилася набагато потужнішою: словотворчі деривати різноманітніші за морфологічною будовою і часто утворювалися через композицію (в австралійському варіанті такі випадки поодинокі); більшість основ характеризуються полісемантизмом і реалізують більше функцій, ніж це відбувається в австралійському варіанті, де окремі субстратні елементи визначені необхідністю заповнення лакун, пов'язаних з номінаціями побутових реалій.

Результати аналізу структурно-семантичних та функційних властивостей британських діалектизмів у складі лексики австралійського та новозеландського варіантів засвідчують історичну стійкість транспортованих діалектизмів, їхню активність у процесах морфологічної та семантичної деривації, формуванні фразеології, забезпеченні комунікативної потужності мови, а також культурної спадковості у процесах мовної еволюції. Отримані дані переконують у важливості збереження споконвічних периферійних елементів, їх активності у процесах внутрішньомовного варіювання й формування поліцентричної системи англійської мови.

Шляхи надходження та закріплення британського лексичного субстрату в австралійському та новозеландському узусі різноманітні. Попри

той факт, що впродовж всіх етапів історії англійської мови в Австралії та Новій Зеландії британські діалектизми інкорпоровано шляхом живого усного спілкування, поширення досліджуваного розряду лексики відбувається також і через письмову комунікацію. На початку колонізації діалектизми трапляються в описах нових територій у вартових журналах, записах мандрівників, науковців тощо. З часом їх уживання поширюється в інших сферах комунікативної діяльності – в художніх, рекламних, політичних, масмедійних текстах.

Уживання британських діалектизмів у письмовому спілкуванні австралійців та новозеландців засвідчує їх полідискурсивний характер, розширення комунікативного формату, вихід за межі сфери інтерперсонального повсякденного спілкування у простір нової етнічної лінгвокультури.

Хоча окремі лексеми зберегли свою первинну фонетичну та морфологічну структуру, адаптація до нових умов функціонування спричинила модифікацію форми та змісту більшості транспортованих діалектних одиниць. Ці зміни відбувалися за рахунок фонетичної апроксимації донорської та приймаючої систем, а також за допомогою різних способів морфологічної деривації. Вельми продуктивними виявилися суфіксація, композиція, реверсія, транспозиція, скорочення та еліптизація. Досліджувані лексеми активно залучалися до формування фразеологічних виразів, сприяли виразності та експресивності мовлення. Показовим слід вважати численні новотвори за допомогою зменшувально-пестливого суфіксу *-ie / -y/ eu*, який реалізував функцію типового форманту дискретних односкладових одиниць та перетворився на маркер своєрідності мовленнєвої культури мешканців Австралії та Нової Зеландії.

Семантичний розвиток аналізованого корпусу одиниць відбувався здебільшого через метафоризацію, метонімізацію, рідше за допомогою розширення та спеціалізації значень, а також енантіосемії. В окремих випадках семантичні зміни торкаються конотативного аспекту і

виявляються в пейорації вихідних значень.

Результати дослідження підтвердили активність функціонування адаптованих складників британського субстрату в австралійському та новозеландському варіантах англійської мови. Лише поодинокі лексеми перейшли до розряду пасивної лексики й функціонують в якості архаїзмів чи історизмів. Більшість діалектизмів британського походження успішно реалізують номінативну, сигніфікативну, кумулятивну, експресивно-оцінну, етнічну та інші функції у різних сферах спілкування.

Британські діалектизми слугують ефективними засобами вербальної інтерпретації світу носіями австралійської та новозеландської культур, є когнітивно потужними і корелюють з важливими сегментами етнічної картини світу. Зазначені віддзеркалюють досвід носіїв культури, їх знання, враження та високу оцінку важкої і наполегливої праці, дружніх стосунків, взаємодопомоги і підтримки, унікальності природи та стилю буття, невибагливості та різних виявів девіантної, соціально несхвальної поведінки. Найяскравіше це відбито у низці інтенсивів, які утворено від діалектних основ.

Отже, британський діалектний субстрат виявився вкрай необхідним для вербалізації ключових понять національної культури, системи цінностей та антицінностей етнічної картини світу австралійців та новозеландців.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на систематизацію структурного, семантичного та функційного різноманіття британських субстандартних основ, транспортованих до інших регіонів розповсюдження англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородина М. А. Диалекты или региональные языки? *Вопросы языкознания*. 1982. № 5. С. 29–38.
2. Брозович Д. Славянские стандартные языки и сравнительный метод. *Вопросы языкознания*. 1967. № 1. С. 3–33.
3. Вайнрайх У. Языковые контакты : Состояние и проблемы исследования. Киев : Вища школа, 1979. 262 с.
4. Вандриес Ж. Язык. Лингвистическое введение в историю. Москва : УРСС, 2004. 408 с.
5. Варианты полинациональных литературных языков / отв. ред. Ю. А. Жлуктенко. Київ : Наукова думка, 1981. 278 с.
6. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
7. Гречко В. А. Теория языкознания : уч. пособ. Москва : Высшая школа, 2003. 375 с.
8. Жирмунский В. Национальный язык и социальные диалекты. Ленинград : Госуд. изд-во «Художественная литература», 1936. 298 с. URL: <https://imwerden.de/publ-6245.html> (дата звернення: 26.08.2020).
9. Жлуктенко Ю. А., Карабан В. И. Теория национальных вариантов языка. *Варианты полинациональных литературных языков* / ред. Ю. А. Жлуктенко. Киев : Наукова Думка, 1981. С. 5–19.
10. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти. Київ : Вища школа, 1966. 232 с.
11. Жукова Н. М. Збереження британських арготизмів і утворення інновацій на їхній основі в англійській мові Австралії. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. Запоріжжя, 2013. № 1.

С. 98–107.

12. Жукова Н. М. Роль британських арготизмів у формуванні австралійського варіанта англійської мови. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*, 2009. Вип. 47. С. 228–232.

13. Зацний Ю. А. Шляхи та тенденції розвитку лексико-семантичної системи англійської мови : навч. посіб. Запоріжжя : ЗДУ, 1992. 110 с.

14. Зацный Ю. А. Особенности влияния американского варианта английского языка на британский на лексико-семантическом уровне : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10. 02. 04. Киев, 1975. 16 с.

15. Зарубежная лингвистика: языковые контакты. Москва : Прогресс, 1999. 352 с.

16. Кестер-Тома З. Стандар, субстандарт, нонстандарт. *Русистика*. 1993. № 2. С. 15–31.

17. Козлова Т. О. Динамика развития лексической системы английского языка в Австралии: этнолингвистический аспект (на материале лексики с автохтонным компонентом значения): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Запорожье, 2001. 274 с.

18. Козлова Т. О. Роль британського діалектного субстрату у формуванні новозеландського варіанту англійської мови. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*, 2019. № 6. Р. 101–106. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-17>

19. Козлова Т., Деревянко Ю. В. Етикетні ситуації повсякденного спілкування в англійськомовній та українськомовній культурах : монографія. Запоріжжя : Статус, 2020. 520 с.

20. Козлова Т.О. Лингвистические особенности контактной ситуации на территории австралийского континента. *Мова і культура* / заг. ред. С. Б. Бураго. Київ : Видавничий Дім Д. Бураго, 2000. Вип. 2. Т. 3 : Мова і художня творчість. С. 148–154.

21. Комар Л.В. Французькі запозичення в аспекті американської

вимовної норми. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Філологічні науки*. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 119. С. 155–159.

22. Кочетова М. Г. Вариативность в современном английском языке: единство и множество форм. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2015. № 4, Ч. 2. С. 103–105.

23. Крицберг Р. Я. Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка. Киев : Изд. Центр КДЛУ, 2000. 282 с.

24. Лавренчук Я. Ю. Англійська мовленнєва норма в Британії, США та Канаді: становлення і розвиток. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Філологічні науки*. Кропивницький, 2017. Вип. 154. С. 800–805.

25. Лавренчук Я. Ю. Англійська мовленнєва норма в Британії, США та Канаді: становлення і розвиток. 2017. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3833/English%20speech%20norm.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.08.2020).

26. Лавренчук Я. Ю. Варіантність і варіативність сучасної англійської мови. Сучасні тенденції розвитку мов. *Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Київ, 2016. Вип. 14. С. 130–141.

27. Лебедева А. А. Константность вариативность как свойства языковой системы. *Вестник Московского государственного университета. Филологические науки*, 2014. Вып. 4. С. 47–50.

28. Лужаница Е. И. Внутряязыковые факторы жизнестойкости диалектов в начале XXI столетия (на материале тайнсайдского английского). *Sciences of Europe*. Prague, 2018. № 32. С. 53–56.

29. Лужаница Е. И. Об изменении семантического наполнения термина «территориальный диалект». *Вісник Запорізького державного*

університету. *Філологічні науки*. Запоріжжя, 2001. № 3. С. 81–85.

30. Лужаниця Е. И. Особенности изменения диалектной системы при взаимодействии с литературным языком. *Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки*. Запоріжжя, 1999. № 1. С. 74–78.

31. Лужаниця О. І., Скороходова А. Г. Англійська діалектна писемність та традиція нелітературного написання. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2012. № 54. С. 52–55.

32. Лужаниця О. І. Генеза міських діалектів північно-східної Англії (на матеріалі тайнсайдської англійської) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2011. 20 с.

33. Мечковская Н. Б. Общее языкознание. Структурная и социальная типология языков. Москва : Флинта, 2003. 311 с.

34. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика. Москва : Наука, 1998. 247 с.

35. Новикова Е.И. Семантические и словообразовательные особенности нестандартной лексики австралийского варианта английского языка (на материале слэнгизмов-имён лица) : автореф. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 1988. 16 с.

36. Орлов Г. А. Современный английский язык в Австралии. Москва : Высшая школа, 1978. 172 с.

37. Остапович О. Національна ментальність у дзеркалі австрійського варіанту англійської мови. URL: <http://thule.primordial.org.ua/mesogaia/ostap.htm> (дата звернення: 18. 09. 2020).

38. Пивоварова Т. Д. Канадский английский в культурно-историческом контексте. *Вопросы филологии*, 2006. № 1 (22). С. 87–91.

39. Попова Л. Г. Лексика английского языка в Канаде. Москва : Высшая школа, 1978. 116 с.

40. Почепцова Л. Д. Австралийские флористические названия: к вопросу о специфике английского языка в Австралии. Киев : Вища школа, 1975. 172 с.

41. Прошина З. Г. Динамика развития английского языка в его региональных вариантах. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*, 2012. № 2 (18). С. 200–206.

42. Рекало А. А. Языковые контакты: проблемы терминологии. *Актуальні проблеми романо-германської філології. Дослідження молодих вчених*. Житомир : Поліграфіка, 1997. С. 57–61.

43. Русецька Л. О. Особливості функціонування діалектизмів Великобританії в лексичній системі австралійського варіанта англійської мови. *Іноземна філологія*, 1988. Вип. 90. С. 11–15.

44. Семенец О. Е. Социальный контекст и языковое развитие: Территориальная и социальная дифференциация английского языка в развивающихся странах. Киев : Вища школа, 1985. 174 с.

45. Семенець О. Є. Соціальні процеси і мовна дійсність : англійська мова в країнах Азії та Африки : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1984. 191 с.

46. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ : Вища школа, 1988. 328 с.

47. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов. На матеріалі слов'яно-східнороманських мовних контактів : монографія. Київ : Вища школа, 1974. 256 с.

48. Скибина В. И. Национально негетогенный язык и лексикографическая практика. Запорожье : РИП «Видавецъ», 1996. 176 с.

49. Скибина В. И. Распространение национального языка и проблемы лексикографии (на материале английского языка) : автореф. дис. ... докт. филол. наук : 10. 02. 04. Киев, 1998. 34 с.

50. Социальная лингвистика и общественная практика: аспекты социокультурного варьирования полиэтничного английского языка / под ред. О. Е. Семенца. Киев : Вища школа, Изд-во при КГУ, 1988. 165 с.

51. Турченко Л. В. Про способи номінації флористичних об'єктів у новозеландському варіанті англійської мови. *Іноземна філологія*. Львів, 1987. Вип. 87. С. 39–42.

52. Филатов В. А. Дихотомия язык – речь как основной принцип лингвистики. *Филологические исследования*. Донецк : Юго-Восток ЛТД, 2002. С. 267–273.

53. Швейцер А. Д. Очерк современного английского языка в США. Москва : Высшая школа, 1963. 215 с.

54. Bauer L. English in New Zealand. *The Cambridge History of the English Language: English in Britain and Overseas. Origins and Development.* / by R. Hogg, R. Burchfield (Eds.). Cambridge : Cambridge University Press, 1994. P. 382–429.

55. Burchfield R. The English Language. Oxford, New York : Oxford University Press, 1985. 194 p.

56. Butcher A. Linguistic aspects of Australian Aboriginal English. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 2009. Vol. 22. Issue 8. P. 625–642. DOI: <https://doi.org/10.1080/02699200802223535>

57. Cochrane R. G. Origins and Development of Australian accent. *Australian English: The Language of a New Society* / ed. by P. Collins, D. Blair. St. Lucia : University of Queensland Press, 1989. P. 176–186.

58. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 150 p.

59. Eagleson R. D. English Language in Australia and New Zealand. *English as the World Language* / ed. by R. W. Bailey & M. Görlach. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1982. P. 415–438.

60. Halliday M. A. K. Language as a Social Semiotic: the Social Interpretation of language and Meaning. London : Edward Arnold, 1978. 256 p.

61. Kozlova T. Cultural variation of orientational metaphors in pluricentric English. *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика* / за заг. ред. Н. Сизоненко. Київ : Ліра-К, 2020 С. 126–132.

62. Kozlova T. O. Borrowing as an Interface for Multicultural Discourse: Aotearoa New Zealand. *Лінгвістичні студії*. 2019а. № 37. С. 98–104.

63. Kozlova T. O. English in Europe: from Nationally Homogeneous

Language to Lingua Franca. В кн.: New and Traditional Approaches in the Researches of Modern Representatives of Philological Sciences Lviv- Torun : Liha-Pres. 2019б. P. 24-41. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-172-8/24-41>.

64. Kozlova T. O., Kornishyna N. V., Nikulina A. M. The Cultural and Linguistic Exploration of Land In American Campfire Stories. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej*. Częstochowa, Akademia Polonijna w Częstochowie. 2019б. Vol. 36. № 5. P. 89–95.

65. Lass R. The Shape of English. Structure and History. London, Melbourne : J. M. Dent and Sons Ltd., 1987. 314 p.

66. Leitner G. English as a pluricentric language. *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations* / ed. by R. Muhr. Frankfurt a.M., Wien u.a. : Peter Lang Verlag, 2012. P. 179–238.

67. Maclagan M., King J., Gillon G. Maori English. *Clinical Linguistics & Phonetics*. 2009. Vol. 22. Issue 8. P. 658–670. DOI: <https://doi.org/10.1080/02699200802222271>

68. Malcolm I. G. Australian Aboriginal English. Change and Continuity in an Adopted Language. Berlin, New York : De Gruyter Mouton, 2018. 279 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781501503368>

69. McArthur T. The English Languages. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 247 p.

70. Moore B. Speaking Our Language: The Story of Australian English. Oxford : Oxford University Press, 2008. 225 p.

71. Muhr R. Codifying linguistic standards in non-dominant varieties of pluricentric languages – adopting dominant or native norms? *Non-dominant Varieties of pluricentric Languages Getting the Picture. In memory of Michael Clyne* / ed. by R. Muhr. Frankfurt a.M., Wien u.a. : Peter Lang Verlag, 2012. P. 11–44.

72. Muhr R. The state of the art of research on pluricentric languages: Where we were and where we are now. *Pluricentric Languages in an Immigrant*

Context: Spanish, Arabic and Chinese / ed. by M. Clyne, S. Kipp. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2011. P. 13–36.

73. Pennycook A. *The Cultural Politics of English as an International Language*. London, New York : Longman, 1994. 365 p.

74. *Pluricentricity: Language Variation and Sociocognitive Dimensions* / ed. by A. S. Silva, da. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2013. 289 p.

75. Quirk R. *Grammatical and Lexical Variance in English*. London, New York : Longman, 1995. 220 p.

76. Schneider E. *The pluricentricity of English today – and how about non-dominant varieties? Non-dominant Varieties of pluricentric Languages Getting the Picture. In memory of Michael Clyne* / ed. by R. Muhr. Frankfurt a.M., Wien u.a. : Peter Lang Verlag, 2012. P. 45–54.

77. Trudgill P. *Dialects in Contact*. Oxford : Blackwell, 1986. 174 p.

78. Turner G. W. *English in Australia. The Cambridge History of the English Language: in 5 vol. Vol. 5: English in Britain and Overseas: Origins and Development* / ed. by R. Burchfield. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. P. 277–327.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

79. Гухман М. М. Литературный язык. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. Москва : Большая энциклопедия, 1998. С. 270-271.

80. Encyclopædia Britannica Inc. 2020. URL: <https://www.britannica.com/topic/The-Age> (дата звернення: 21.08.2020).

81. Merriam Webster's Collegiate Dictionary. 10th ed. on CD. 2001.

82. *The Australian National Dictionary: Australian Words and Their Origins* /

ed. by W. S. Ramson. Oxford, New York, etc. : Oxford University Press, 1997. 814 p.

83. The Concise Australian National Dictionary / ed. by J. Hughes. Oxford, Melbourne : Oxford University Press, 1992. 662 p.

84. The Dictionary of New Zealand English. A Dictionary of New Zealandisms on Historical Principles / ed. by H. W. Orsman. Auckland : Oxford University Press, 1997. 965 p.

SUMMARY

The research addresses the issues of English lexicon development in Australian and New Zealand national varieties. It is argued that British regional and social dialects, which were transported during several migration periods to Australia and New Zealand, interacted in substandard English-speaking migrants' adaptation to the new conditions of life. As they were shaped by complex forces including geographical, historical, cultural and sociolinguistic factors, transported from Britain dialect words increased the role of periphery in the further development of Standard Australian and New Zealand Englishes.

Interaction and gradual levelling of transported dialects resulted in the specificity of linguistic and sociocultural setting in Australia and New Zealand. In contrast to Englishes forming a dialectal continuum in the northern hemisphere, migrants to Australia and New Zealand exhibited relatively even geographical distribution, hence provided coexistence of substandard items. Geographical distance from the mother country, specificity of the introduced environment accelerated and balanced the conservative and innovation trends in the development of Australian and New Zealand English lexicons.

The findings demonstrated structural, semantic and functional features of British dialectisms in Australian and New Zealand Englishes, revealed their historical resistance, their activity in morphological, semantic, and phraseological derivation, as well as noticeable communicative potential, impact on cultural continuity and language evolution. The results provided evidence on the significant role of peripheral dialectal words in the processes of intralinguistic variation of pluricentric English.

***Ключові слова:** British dialects, Australian variety of English, New Zealand variety of English, language functioning, lexico-semantic variation, pluricentric language*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Зюзюкова Світлана Юріївна, студентка 2 курсу, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітня програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти *svetlanazsy@gmail.com*,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Британський діалектний субстрат у лексиці австралійського та новозеландського варіантів англійської мови»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

(Дата)

(Підпис)

ПІБ (студент)